

Pitäjä pitäjältä

RÄISÄLÄ

Räisälän pitäjä

Räisälän pitäjä sijaitsee Karjalan kannaksen koillisrajoilla, mistä johtuen pitäjän pohjoisosa kuuluu alkuvuorialueeseen, jossa näyttäytyy tiheässä graniitti- ja kneissikukkuiloita. Eteläosassa taas hieka-, savi- ja sorakerrokset ovat ta-

soittaneet epätasaisuuden, antaen seudulle pehmeämmän leiman. Seutujen korkeus merenpinnasta on vähäinen. Korkein huippu sijaitsee Pitkäjärven ja Helisevänjärvestä ulkonevan Rollkialahden välimaililla ja on sen korkeus meren-

pinnasta 75 metriä. Sen läheisyydessä on eräitä kunnaita, jotka taivuttavat 60 metrin korkeuskäyrän. Etelämpänä korkeudet käyvät näitäkin vähäisemmiksi.

Asutuksensa puolesta Räisälä on Etelä-Karjalan vanhimpia asuinpaikkoja. Se muodosti v. 1500 osan Käkisalmen pogotasta eli pitäjistä. 1580-luvulla mainitaan pitäjää Räisälän seurakunnaksi ja 1600-luvun alussa perustettiin luterilainen seurakunta, joka sai oman kirkkoherransa v. 1635. Vuonna 1589 oli Räisälässä ainoastaan 17 veronmaksajaa, 6 luterilaista ja 11 kreikkalaiskatolista talonpoikaa, v.

1593 44 luterilaista ja 14 kreikkalaiskatolista sekä 1613 69 luterilaista ja 24 kreikkalaiskatolista.

Esihistoriallisten löytöjensä puolesta Räisälä on rikkaimpia koko Suomessa. Kivikautisia esineitä on löydetty useita satoja, mikä osoittaa, että pitäjä on jo silloin ollut asuttu. Kivikautisia asuinpaikkoja on löydetty m.m. Hytinlahden kylässä Sylijärven eteläpäässä, Juoksemajärven rannalla, Ollilan talon ympärillä Pitkäjärven rannalla sekä Papinkankaalla lähellä Vuoksen Nasarlahden pohjukkaa Ison Pappilan maalla. Lisäksi Teperinlaholla lähellä Vuoksen Teperinlah-

tea Tiurinmäen kylässä. Räisälän hovin kalmistonmäältä on tavattu itävenäläiseen kulttuuripiiriin kuuluvia pronssikautisia asuinpaikallista löytöjä (n. 400–300 vuotta ennen Kristusta). Vanhemmalta rautakaudelta on kaksi ns. tuluskiveä Humalaisten ja Tiurin kylästä. Myöhemmän rautakauden ajoilta on lukuisia löytöjä m.m. Särkisalon Hovin saarelta sekä Tiurin Linnasaarelta.

Eräs entisaikojen huomattavimpia merkkipaikkoja Räisälässä on Tiurinlinna Tiurin Linnasaarella. Se oli ennen Vuoksen laskua, siis ennen vuotta 1857, saarena Tiurin-

Robert Rainio:

KIELKAKKARAA ent. kotiseudultani

*Muistitietoa Räisälän säätyläisten seurus-
telukielestä vuosisadan vaihteen tienovilta*

Kun Räisälän historiaa parikymmentä vuotta sitten kaikessa kiireessä yritettiin kyhätä kokoon, jäi siitä luonnollisesti pois yhtä ja toista sellaista asiaa, mikä välttämättä olisi saanut tulla mukaan historiaksi nimetyn teoksen kansien väliin. Sattunutta laiminlyöntiä voidaan kaiken kiireen ohella hyvin puolustaa myös sillä, että mainitun kokoomateoksen kirjoittajat olivat enemmän tai vähemmän maallikkoja työssään, nimettyjä oman pitäjän rajojen sisäpuolelta. Innostusta kyllä kaikilla riitti, mutta paperille pantavien tietojen hankkimisessa saattoi jäädä yhtä ja toista puuttumaan. Kohdakkoin 20 vuotta säännöllisesti ilmestynyt kotiseutulehti Räisäläinen on yrittänyt kohdaltaan paikata niitä lukuisia aukkoja, joita historiaa valitettavasti jäi puuttumaan.

Yksi tuollainen aukko, joka ainakin allekirjoittanutta on vaivannut jo Räisälän historian II painoksen ilmestymisestä asti vuonna 1952 ja myös Räisäläisen ilmestymisen aikana 1955-1972 on se, ettei kummassakaan julkaisussa ole otettu puheeksi, edes sivumennen, sitä kieltä tai tarkemminkin sanoen niitä kieliä, joita Räisälän vanhan kulttuuripitäjän keskuudessa ja sen välittömässä ympäris-

Hovioikeudenneuvos Robert Rainio.

töissä asuneitten lukuisten säätyläisperheitten jäsenet keskenänsä seurustellessaan käyttivät. Kaikkiaan he aina osasivat suomea ja tätä kieltä luonnollisesti käyttivät seurustellessaan Räisälän varsinaisen talonpoikaisväestön kanssa, mikä kanssakäymisen ei suinkaan ollut vähäistä kun tie-

dämme, että Räisälässä ei koskaan ole ollut mitään lahjoitusmaahoveja venäläisine isäntäväkineen ja vouteineen.

Äitini, joka oli syntynyt 1870 itäisellä Uudellamaalla kaksikielisen kodin lapsena ja joutui 1890-luvun alkuvuosina, vielä tyttönsä ollessaan, pitämään käsityö- ja koto- makursseja Räisälän vanhan emäseurakunnan entisessä kappeliseurakunnassa Kaukolassa, kertoi kuinka hänen seurustellessaan Kaukolan silloisten lukuisten säätyläisperheiden kodeissa joutui säännöllisesti käyttämään ruotsia ja kuinka siellä saman ruokapöydän ääressä oli seurusteltaessa samanaikaisesti käytetty viittäkin eri kieltä, eli siis suomea, ruotsia, saksaa, ranskaa ja venettä, kykenipä Kaukolan silloinen varapastori - ei kylläkään mikään rovasti, kuten Kaukolan historiassa esitetään - Fredrik Wilhelm Brander, synt. 22.4. 1822 Mikkelissä, käyttämään vapaasti myös latinaa, jolle kielelle hän muuten oli kääntänyt melkein koko Kalevalan, kuten Kaukolan pappilassa usein vierailut äitini kertoi. Kaukolasta käsin äitini oli käynyt ensi kerran myös Räisälässä, jossa kielitaito säätyläisten kesken silloin ja vielä myöhemminkin oli ollut samanlainen.

Allekirjoittanut, joka on syntynyt 1899, joutui aikoinaan haastattelemaan itseensä nähden useampiakin vanhimman polven räisäläisiä, joiden syntymäajat sattuivat siinä 1850-luvulle, ja näin saamiini tietoihin perustuvat myös tässä kirjoitelmassa esiintyvät tiedot. Saksan kielen käyttö räisäläisten keskuudessa oli ollut melko yleistä, johtuen tämä käsittääk-

Yritä Säkylässä

yrityksystävällisessä teollisuus- ja matkailukunnassa puhdasvetisen Pyhäjärven rannalla. Lähempiä tietoja ja esitteitä toimittaa kunnanjohtaja, puh. 938/70084 (kotiin 938/70243).

Säkylän kunnanhallitus

seni siitä yhteydestä, joka Karjalan kannaksella etenkin aiemmin oli ollut kielitaitoiseen Pietariin ja sen kautta edelleen Baltian maihin sekä Tarton saksalaiseen yliopistoon, missä lukuisat räisäläisetkin nuorukaiset opiskelivat ennen Turun vanhan akatemian siirtymistä 1828 Helsinkiin.

Räisälän Budorian hovivaivastalon Assendelft-suvun poikien avioitumiset ranskalaiseen de Bouscher- ja englantilaiseen Bothinsukuun olivat tietenkin omiaan vahvistamaan mainittujen ulkoilmaisten kielten asemaa perheessä. Eipä siis ihme, että Venäjän keisarikunnan aikoinaan valitsi itselleen tallimestarin van Assendelft-suvun jäsenen keskuudesta, jotka jo lapsuuden kodissaan olivat tottuneet muun muassa silloiseen hovikielen ranskaan.

Isossa- ja Pikku-Ivaskassa eli Pienhoviissa sekä molemmissa pappiloissa olivat taas kieliyhteydet paraasta päästä länteen ja siis ruotsin kieleen, samoin kuin myös Lohikallion hovin aikoinaan omistaneen pappissukuisen Fröbergin perheen.

Vain Sutken hovivaivastalon kääntäjä ja Pikku-Ivaskassa eli Pienhoviissa kääntäjä ja kielitaitoinen Kännin kotikieli oli ilmeisesti aina venäjä, joskin perheen vesa Woldemar Kännin kävi ruotsalaista lyseota Viipurissa. Ison hovin omistajana 1856-1906 esiintyneen kreivi Nikolai Sieversin ja hänen huonekuntansa perhekieliä olivat olleet lähinnä saksa, ranska ja venäjä, olivathan he laajasta kielitaidostaan tunnettuja pietarilaisia.

Räisälässä aikoinaan asuneet kihlakunnantuomarit ja nimismiehet, kuten yleensäkin virkamiehistö perheväkineen omasivat kotikielensä ajan tavanmukaisen ruotsinkielen. Suomen kieltä puhuesaan he kuitenkin säännöllisesti "haastoivat" tätä omaa ja kaunistaa Karjalan murretta, mikä ilolla tässäkin yhteydessä todettakoon

ja myös muistiin merkittävään.

Vähitellen räisäläisten säätyläisten laajempi kielitaito supistumistaan supistui. Kerrottakoon tässä kuitenkin, että kun Ivaskan hovin omistaja professori Adolf Woldemar Streng, joka oli syntynyt Räisälässä 1852 ja kuoli Helsingissä 1933 ja jonka varsinaisena elämäntehtävänä tosin oli toimia latinan ja kreikan kielten yliopettajana Helsingin suomalaisessa normaalilyseossa, vuonna 1923 vietti Ivaskassa 70-vuotispäiväänsä, joilla allekirjoittaneellakin oli kunnia nuorena ylioppilana olla mukana, puheet puolin ja toisin pidettiin latinaksi, ellei joku puheista peräti kreikkaksikin. Tavaltaan räisäläiseksi voitaneen lukea myös Ison-Hovin hoitajana vuosina 1916-1918 toiminut Viipurin pitäjässä sijainneen Saarelan kartanon ent. omistaja kreivi Alexis Fredrik Stewen-Steinheil (1849 - 1924). Hän elämänsä parhaina päivinä toimi Venäjän keisarin yksityislähtelijänä mm Kiinan, Japanin ja Saksan keisarillisissa hoveissa, olipa lähempi tuttava keisari Wilhelm II kanssa ja taiti väittämänsä mukaan kaikkiaan 16 kieltä, mitä väittämää ei suinkaan ole syytä epäilläkään. Meidän silloisten nuorten naapuriensa kanssa hän parhaasta päästä haastoi tätä omaa Karjalan murretta, olihan hän Karjalassa syntynyt ja Viipurissa koulunsaakin käynyt.

Tulkoon tässä yhteydessä vielä mainituksi, että kun tultiin ajassa 1930-luvulle, jolloin ns. aitosuomalaisuus monin paikoin yritti nostaa päätään, Räisälässäkin eräät ns. herrasväkeen lukeutuneet henkilöt ehdottivat yhdistyksen perustamista tuohon vanhaan kulttuuripitäjään. Ehdotus ei kuitenkaan saanut riittävää kannatusta ja sellaisena raukesi.

Vähitellen vanhempi, kielitaitoinen sukupolvi katosi ja nuoremmat eivät enää pystyneet sii-

KÖYLIÖN SÄÄSTÖPANKKI

TERVEHTII KAIKKIA KÖYLIÖN KARJALAISIA

karstaamo. Kaikki muistanevat sen pitkäaikaisen mylläri Israel Kopsen sekä hänen poikansa Matti Kopsen. Tiurin mylly toimi osuuskuntana, jonka hallituksen jäseninä olivat mm Heikki Lallukka, Matti Teperi, Juho Jortikka, Tuomas Paavilainen ja Juho Haikonen, kaikki edellä mainitut osuuskunnan ensimmäisessä hallituksessa. Mylly jatkaa edelleenkin toimintaansa Kyöliössä.

Räisälän suurin ja ajanmukaisin sahalaite oli Räisälän kartanossa. Se rakennettiin vuonna 1920, kauppaneuvos J Hallenbergin omistuksessa silloin kartanon. Siinä harjoitettiin huomattavaa vientisahausta talvisotaan asti. Laitoksen yhteydessä toimi myös isonpuoleinen mylly.

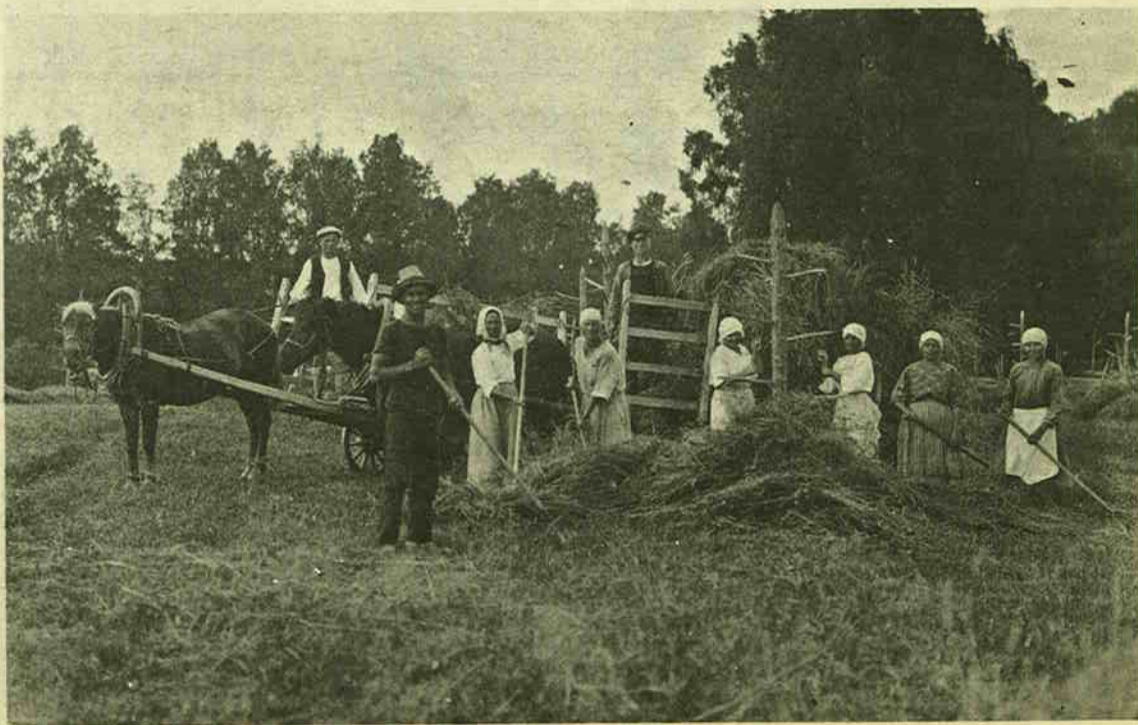
Noin vuonna 1908 rakensi mylläri Edvard Vaetoja Killatsunkosken vesivoimalla käyvän raamisahan, sitten vuonna 1920 puusepäntehtaan, jossa olivat ajanmukaiset koneet. Eetun kuoltua jatkoi hänen poikansa Väinö isänsä alkamaa liikettä kehittämällä ja laajentamalla sitä jatkuvasti. Sahatavaratuotteista huomattavin osa myytiin ulkomaille. Myöskin Vaetojat

harjoittivat samassa yhteydessä myllyliikettä.

Vielä oli Räisälässä Unnunkoskella Lankisen mylly, kirkolla Pusasan ajanmukainen vehnämylly, Särkisalossa Viljo Hynnisen mylly ja sahalaitos, sitten Ivaskan hovin mylly ja sahalaitos sekä lukuisat mylly- ja sahaosuuskunnat eri puolilla pitäjää.

Tulkoon vielä tässä yhteydessä mainituksi, että käsiteollisuuderharjoittajia oli Räisälässä useita, kuten seppiä, suutareita, räätäleitä ym. Ja kaikille heille riitti silloin aikoinaan työtä.

Olisihan sitä vielä paljonkin kirjoitettavaa eri yrittäjistä Räisälässä, mutta tässä yhteydessä se ei liene tarpeellista, sillä eri kyläkuvauksien yhteydessä heistä puhutaan enemmän. Edellä olevassa olikin tarkoitus etupäässä tuoda esiin varsinaista liiketoimintaa pitäjässämme ennen sotia. Kaikesta voimme todeta, että kehitys oli hyvin voimakkaassa nousuvaiheessa Räisälässä 30-luvulla ja voimme vain aavistella, millainen pitäjämme tänään olisi, elleivät sodat olisi kehitystä katkaissheet ja viimein meidät mieron tielle ajaneet. Mutta muistoissa rakas Räisälämme elää aina.

Heinänteossa Ivaskan pellolla, vasemmalta: Juho Havikko, Viljami Kilpinen, Maria Liimatainen, Helena Kilpinen, tuntematon, tuntematon, Lahja Laukkanen ja jälleen kaksi tuntematonta. Jos joku tuntee tässä tuntemattomat, ilmoittakoon Karjalan toimittukseen.

Pentti Matikka:

Räisälän kunnalliselämästä

Vuosien 1863—64 valtiopäivillä säädetyllä kunnallisasetuksella määrättiin kunnallinen elämä erotettavaksi seurakuntaelämästä ja kunnat muodostettaviksi muutamia poikkeuksia lukuunottamatta seurakunnan alueen käsittäviksi itsehallintoalueiksi. Tämän asetuksen keisari vahvisti helmik. 6. pnä 1865. Kuntien toiminta määrättiin aloitettavaksi kahden vuoden kuluessa asetuksen vahvistamispäivästä lukien. Siihen asti oli kunnalliset asiat hoidettu kirkon- eli pitäjänkokouksissa. Kunnallisten asioiden piiriin kuuluivat pitäjän vaivaisten hoito, lainamaksasiinien järjestely, teiden rakentaminen sekä kyydityksen (hollin) ja kestkievevien pito sekä kansakouluasiat.

Räisälän kihlakunnanoikeus v. 1930, istumassa vasemmalta: J. Pärssinen, H. Nikki, K. Marila, herastuomarit J. Jortikka, J. Suutari ja J. Jortikka sekä oikeuden puheenjohtaja R. E. Raimio, seisomassa vasemmalta: H. J. Javanainen, nimismies E. Metsälä ja poliisikonstaapeli S. Henttinen. Sankarihautajaiset kirkossa, vasemmalla pastori Honkkila ja oikealla kirkkoherra Helasvuo.

Räisälässä ryhdyttiin lain edellyttämiin toimenpiteisiin kunnallisen itsehallinnon perustamiseksi kuntaan kesällä 1867. Elokuun 18. päivänä pidettiin kirkossa pitäjänkokous, jossa seurakunnan silloinen kirkkoherra sotarovasti J. F. Grönlund luki uuden kunnallisasetuksen. Kokouksen osanottajat pitivät tarpeellisenä, jopa kiireellisenäkin, kunnallisen elämän alkamista ja kokouksessa valittiin erikoinen komitea, johon tulivat kaikki kirkonmiehet, lautamiehet ja kylänvanhimmat, puheenjohtajana kirkkoherra, tekemään ehdotuksia kunnallisten toimihenkilöiden vaalista. Kokous lausui toimikunnalle, että kaikkiin kunnallisiin luottamustoimiin valittaviksi ehdotettujen henkilöiden olisi oltava kirjoitus- ja lukutaitoisia sekä äänioikeutta nauttiva hyvämaineisia kansalaisia. Saman komitean oli tehtävä myöskin ehdotus varojen hankkimisesta kunnalle. Komitean valmistama ehdotus tuli seuraavaan kirkkokokoukseen, mikä pidettiin seurakunnan kirkossa saman vuoden syyskuun 8. päivänä. Kokouksessa hyväksyttiin henkilövaaleja koskeva ehdotus yksimielisesti ja tunnustettiin komitean tehneen siinä kohden työnsä hyvin. Mutta kun luettiin komitean pöytäkirjan toinen kohta, mikä koski kunnallisiin menoihin verratamalla koottavia varoja ja kun

siinä ehdotettiin kannettavaksi kunnan rahastoon kahtena seuraavana vuotena jokaiselta 16 vuotta täyttäneeltä kunnan asukkaalta 25 penniä hengeltä vuodessa, nousi kokouksessa pöytäkirjan mukaan "suuri rähäkki". Huudettiin: "Maksakoot verot ne ketkä niitä ehdottavatkin." Tyytymättömien joukon poistuttua mielenosoitukseksi, ryhdyttiin kokouksessa valmistamaan kohta kokoonkutsutavan kunnan perustamiskokouksen ohjelmaa.

Perustava kuntakokous pidettiin pitäjätuvassa 6.11. 1867. Kokouksessa toimi puheenjohtajana ja pöytäkirjan pitäjänä sotarovasti Grönlund. Kokouksen alussa hän selvitteli laajasti kuntalaisille uutta kunnallisasetusta, sen kuntalaisille asettamia velvoituksia ja sen takaamia oikeuksia sekä kehotti kuntalaisia yksimielisesti ja nöyrästi hoitamaan asiat yhteiseksi parhaaksi, rukoillen siihen Jumalalta armoa ja apua. Tämän jälkeen valittiin kuntakokouksen puheenjohtajaksi seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi - kunnallisasetuksen 13. pykälän mukaisesti - rovasti Grönlund ja hänen varamieheksi Suuren hovin silloinen tilanhoitaja Vilhelm Müller. Samassa kokouksessa valittiin myöskin enstmmäinen kunnallislautakunta. Sen puheenjohtajaksi tuli valtiopäivämies Martti Kiu-

run poika Antti Kiuru Kivipellon kylästä ja hänen varamieheksi talonpoika Yrjö Kauppinen samasta kylästä. Näiden lisäksi tuli kunnallislautakuntaan 5 vakinaista ja 5 varajäsentä. Vielä valittiin asetuksenmukainen kunnanvaltuuskunta, jonka tuli kuntakokouksen oikeudella hoitaa ja päättää kunnan asioiden hoidosta. Valtuuskuntaan kuului asetuksen määräämänä puheenjohtajana ja varapuheenjohtajana kuntakokouksen puheenjohtaja ja hänen varamieheksi sekä jäseninä kunnallislautakunta kokonaisuudessaan ja lisäksi niin monta kuntakokouksen erittäin valitsemaa kunnan jäsentä, että valtuusmiesten lopullinen luku nousee kolme vertaa niin paljoksi kuin lautakuntaan valittujen jäsenten. Räisälässä valittiin kunnanvaltuuskuntaan näillä perusteilla 21 henkeä.

Tällä tavalla lähti Räisälässä alkuun varsinainen "laillinen" kunnallinen elämä. Monta vaikeutta ja mutkaa oli alkuun matkassa, mutta rehellisellä ja tunnollisella työskentelyllä välyttiin suuremmilta kammelluksilta. Näistä vaikeuksista mainittakoon mm suuret kato- ja nälkävuodet 1866-1868. Näinä nälkävuosina kuoli maassamme 138.000 henkeä, ollen kuolleisuus nelinkertainen normaalkuolleisuuteen verrattuna. Toinen vaikeus oli köyhäinhoidon järjestäminen, joka tuotti suuria vaikeuksia katovuosien köyhdyttämälle kunnalle. Mutta jotenkuten näistäkin vaikeuksista selvitettiin. Näihin aikoihin alettiin pitää myöskin ns vaivaismajaa, johon otettiin hoidettaviksi tilapäisesti hoitoa tarvitsevia. Tästä maksettiin talolle keskimäärin 50 mk vuodessa ja hoidokkien ruoasta suoritettiin 80 penniä hoitopäivältä. Tällainen vaivaismaja oli pitkän aikaa mm maanviljelijä Kustaa Marilalla Ivaskanmäellä.

Myöskin kunnalliskodin perustamista oli pitäjään suunniteltu. Ensimmäinen kunnalliskoti päätettiin perustaa 3.3. 1915 pidetyssä kuntakokouksessa. Se perustettiin

vuokratiloon Lohikallioon, jonka silloin omisti kauppias Emil Malin. Mainittu tila ostettiin sitten kunnalle ja rakennuksia kunnostettiin niin että siellä tultiin toimeen. Vuonna 1930 toukokuun 8. ja 9. päivän välisenä yönä eräs mielisairas hoidokki syytyi kuitenkin talon tuleen ja palossa tuhoutui tilan osittain kaksikerroksinen päärakennus. Vuonna 1931 alettiin rakentaa uutta kunnalliskotia Pitkänniitynmäelle Ivaskan tilalle. Siitä tuliin uljas kolmi-kerroksinen talo, jonka välittömään yhteyteen kuului myöskin mielisairaala. Talo valmistui syksyllä 1932.

Terveystenhoito

Kunnallisen itsehallinnon alkuvuosina oli sairaanhoito Räisälässä varsin heikkoa. Ei ollut sairaalaa eikä omaa lääkärää. Lähin sairaala oli Viipurissa, lähin lääkäri Käkisalmissa. Tämä tuotti hankaluuksia huomioonottaen sen aikaiset matkustusvaikeudet. Räisäläisillä oli kuitenkin eräs etu, nimittäin Suuren hovin silloinen omistaja kreivi Nikolai Sievers, joka palveli keisarillisessa hovissa jahtimestarina ja vietti kesänsä Räisälässä loistavan seurueensa kanssa, johon kuului myöskin perhelääkäri. Tämä samainen lääkäri antoi apuaan myöskin paikkakunnan sairaille, jakaen myöskin lääkkeitä omasta varastostaan. Myöskin kirkkoherra Johan Kristian Schvindtin poika Johan Fredrik harjoitti pitäjässä lääkärin ammattia. Hän tuli nimittäin Räisälään, kun hänen isänsä vanheni, ja alkoi tarmokkaasti viljellä sukunsa omistamaa Putorian tilaa. Lisäksi oli pitäjällä yhteinen lääkäri mm Kirvun kunnan kanssa. Ensimmäinen oma lääkäri saatiin kuntaan huhtikuun 13. päivänä pidetyn kuntakokouksen tekemän päätöksen mukaan ja valittiin silloin lääkäriksi lääketieteen lisen-siaatti Väinö Inberg. Hänen jälkeensä toimivat sitten Räisälässä lääkäreinä Yrjö Antti Linko, Juho

Litmanen, Erkki Pelkonen, Paavo Valtimo, Torsten Lindblad ja Reino Rafael Oravala. Sitten tulikin kaikkien muistama ja tuntama tohtori Eemeli Ketomaa, joka toimi sotiin saakka.

Räisälän marttayhdistyksen aloitteesta perustettiin vuonna 1922 lääkärin asunnon välittömään läheisyyteen sairaalaja. Uutta ajankäsitteellämpää sairaalaa suunniteltiin, mutta työ jäi suunnitteluvaiheeseen talvisodan syytyessä.

Räisälän kunnalla oli Karjalan kuntain yhteisessä Rauhan piirimielisairaala 10 sairaapaikkaa. Samoin kunta oli osakkaana Tiuruniemen keuhkotautiparantolassa.

Kunnan talous

Kuten jo tämän luvun alussa mainittiin, oli kunnan talous ja varojen hankkiminen alussa vaikeaa. Mutta verotuksen vakiintuessa ja elämän muutenkin kehittyessä, myöskin kunnan talous alkoi vakiintua. Kunnan menojen kasvua itsenäisyyden aikana kuvaavat talousarvioiden loppusummat: 1928 1.824.228 mk, 1938 2.809.761 mk ja 1939 2.928.687 mk.

Myöskin varatöitä jouduttiin kuntalaisille jo viime vuosisadalla järjestämään. Näistä varatöistä mainittakoon mm metsien ojitukset, erilaiset tietyöt, viemäriojien perkaustyöt, Vuoksen laskutyöt ym. Nämä työt rasittivat luonnollisesti kunnan taloutta suuresti. Mainittakoon, että vielä vuonna 1934 käytettiin työttömyyden torjuntaan tammikuussa lähes 44.000 ja helmikuussa 27.000 markkaa. Työttömyys oli kuitenkin näihin aikoihin jo huomattavasti vähentynyt. Samana vuonna lakkautettiinkin varatyöt sekä työttömyyslautakunnan toiminta.

Kun Imatran suuri sähkövoimalaitos valmistui, alettiin Räisälässäkin suunnitella pitäjän sähköistämistä. Kunnassa toimi muutamia pienehköjä yksityisiä sähkölaitoksia, mutta nämä riittivät vain pienien paikallisten aluei-

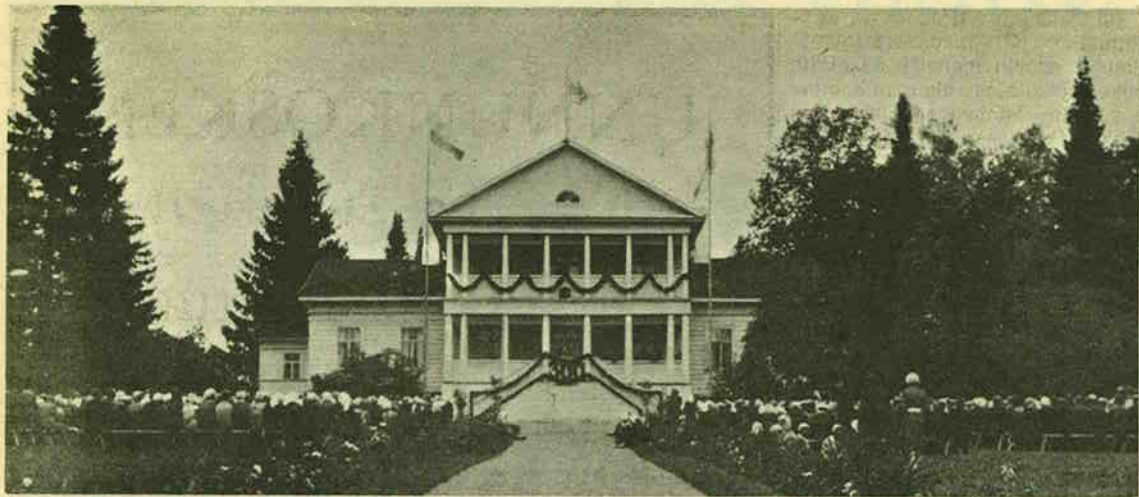
SIITÄ OSUUSPANKKI ON HYVÄ PANKKI,
KUN RAHAT PYÖRIVÄT MEIDÄN HYVÄKSI

SÄKYLÄN OSUUSPANKKI

ja sitten piti painaa hevonen veen sisään ja sitten äkinosto, jossa veen liike nostaa avusti niin, että hevonen vahvan miehen vetäisemänä tuli kyljelleen jälle. Kerrotaan myöskin, että kun Läheniemi oli asevelvollisuuttaan suorittaessaan Krasnoje-Selossa taisteluharjoituksissa, siellä oli järjestetty "painamaottelu" suomalaisen ja venäläisten välillä ja kumpaiselta puolelta oli valittava paras mies tähän otteluun. Matti Läheniemi valittiin edustamaan suomalaisia. Ottelu oli kansainomainen sylipaini ja se, joka sai toisen kaadettua maahan, oli voittaja. Venäläinen oli paljon kookkaampi mies kuin Läheniemi ja senkin vuoksi suhtautui pienempään vastustajaansa ylimielisesti ja aikoikin suurilla voimillaan

rusentaa heti Läheniemen. Mutta Matilla oli takataskussaan oma patenttinsa ja jos minä saan vähänkin hengittää vapaasti, niin silloin se tapahtuu, ajatteli Matti. Venäläinen aikoi korjata otettaan ja joutui niin hetkeksi löysäämään puristustaan, jolloin Läheniemi oli valppaana ja käytti silloin "patenttiansa" ja venäläinen oli samassa selälällä maassa ja voittaja oli Matti Läheniemi ja Suomi.

Kyllähän pitäjän eri puolilla oli toisista erottuvia voimamiehiä, jotka olisivat manitsemisen arvoisia, mutta tämä sepustus tulisi liian pitkäksi, kun tämän julkaisun palstatila on rajoitettu. Luulisin, että jokainen myöntää niiden miesten, jotka olen edellä voimamiehinä esitellyt, olleen sen arvoisia. - E. K u i s m a.

Räsälän 300-vuotisjuhlilta Räsälän kartanossa.

den tarpeisiin. Vuonna 1928 perustettiin Räsälän Sähkö Oy yhden miljoonan markan osakepääomalla ja alettiin laatia suunnitelmiä. Talvisodan jälkeen pitäjäläisten palattua takaisin rakensi puolustuslaitos yhteistyössä Räsälän kunnan kanssa korkeajännitelinjan kirkolle saakka sekä muuntajan. Mutta pitemmän tähtäyksen työt jäivät, kun sota sitten kääntyi meille epäedulliseen suuntaan ja jouduimme jälleen jättämään kotiseutumme.

Tilastotietoja

Räsälän asukasluvun kehityksestä todettakoon: vuonna 1613 oli asukkaita noin 400 henkeä, v. 1815 3.998, v. 1860 4.709, v. 1900 5.727, v. 1920 7.300 ja v. 1939 7582 henkeä.

Kuten edellä olevasta huomaa, oli pitäjän asukasluvun kasvu varsin tasaista. 1900-luvulla on havaittavissa kuitenkin kasvun nopeutumista, mikä kuvaa osaltaan kunnan kehityksen nopeutumista ja paranevista. Alkoihan näihin aikoihin maanviljelys nimenomaan kehittyä voimakkaasti askelin, samoin kauppa sekä liikenne. Nyt on vielä huomioitava, että Räsälässä oli varsin paljon kreikkalaiskatolista väestöä ja kun heidät liitetään mukaan, oli Räsälän asukasluku mm vuonna 1930 8.222 henkeä.

Kunnallismiehiä

Seuraavassa luetellaan sellaisia kunnallismiehiä, jotka ovat tehneet pitkän päivätyön kunnallisessa elämässä. Kaikkiaan ei enää jaksane kukaan muistaa, mutta varmasti monia tuttuja nimiä ja henkilökohtaisiakin tuttuja luettelosta löytää.

Ensimmäiset uuden kunnallislain mukaiset kunnanvaltuutettujen vaalit toimitettiin Räsälässä 4. ja 5. päivä joulukuuta 1918. Valtuutettuja valittiin 23: Matti Kauppinen, Juho Kuisma ja Eerik Javanainen Kivipellolta, Juho Kekki, Tuomas Hynninen ja Tuomas Kuronen Särkisalosta, Antti Ohvo ja Adam Kuisma Hytintaldesta, Juho Haikonen, Matti Kiuru Myllypellolta, Sipri Henttinen, Simo Lallukka Tiurista, Juho Torsti Tiurimäeltä, Samuli Pusa, Adam Mykkänen ja Taavi Pusa Lammasmäeltä, Aleksanteri Puukka ja Juho Puukka Humalaisista, Tuomas Suutari Tekemälähdeltä, Pekka Sinkko Timoskalsta, Juho Seppä Makkolasta, Hekena Kuisma Tarhalasta ja Tuomas Jääskeläinen Neitsytkalliosta. Ensimmäisessä kunnanvaltuuston kokouksessa valittiin puheenjohtajaksi Matti Kauppinen ja varapuh.joht. Juho Kuisma.

Kunnanvaltuuston puheenjohtajina toimivat Räsälässä seuraavat henkilöt: Matti Kauppinen 1919-1923, Tuomas Hynninen 1924-1930, Juho Paavilainen 1931-1932, (T. Hynninen jälleen 1933), Tuomas Jääskeläinen 1934 - 1938, Adam Rännäli 1938-1940 ja Matti

Jortikka 1941 valtuuston lakkauttamiseen asti.

Kunnallislautakunnan esimiehinä olivat: Antti Kiuru 1867 - 1870, kanttori Juhana Viskari 1871-1872, kauppias Antti Puolakka 1873-1892, Taavi Pusa 1893-1898, Adam Haikonen 1902-1910, Matti Kauppinen 1911-1913, Tuomas Jääskeläinen 1914-1916, opettaja Oskar B. Kauppinen 1917-1919, Pekka Kopra 1920-1924 ja Tommi Tiira 1925-1940.

Eri lautakuntien puheenjohtajista ja muista kunnallisista toimihenkilöistä mainittakoon: kunnanrahaston pitkäaikaiset hoitajat Ambrosius Tiussa ja Adolf Paavilainen, huoltolautakunnan puheenjohtajat: Heikki Rakkolainen 1925-1932 ja Martti Jortikka 1933-1940, lastenvalvojat: Pekka Tonteri 1922-1924 ja 1931-1932, Aleksanteri Kuismen 1925-1930, Juho Torsti 1933-1939 ja Kustaa Marila 1939-1944, tielautakunnan puheenjohtajat: Simo Lallukka 1920-1928 ja 1933-1938, Pekka Tontteri 1929-1932 ja Eemeli Kuisma 1939-1940, kansanhuoltolautakunnan puheenjohtajat: S. Thorvall 1939-1940 ja Pekka Ruponen 1941-1944, kansanhuollon johtajat: Aarne Korhonen 1941-1943 ja Aarne Tervonen 1943-1944 sekä kunnankirjurit Tommi Tiira ja Heikki Rakkolainen ynnä ammattientarkastaja Pekka Roininen 1922-1940.

Kunnanvaltuuston toimiaikana kävi läänin maaherra kaksi kertaa virallisella tarkastuksella kunnassa. Ensimmäisen tarkastuksen suoritti maaherra Lauri Kristian Relander vuonna 1920. Hän kiinnitti erikoisesti huomiota verotusta, köyhäinhuoltoon, kieltolakia, maanteiden hoitoa ja puolue-elämää koskeviin kysymyksiin. Samoin hän tiedusteli valtuutettujen mielipidettä kunnan ja lääninhallituksen välisistä suhteista ja niiden kehityksestä. Toisen tarkastuksen piti maaherra Arvo Manner vuonna 1938. Kunnan kirjanpito, talousarvion toteuttaminen, asutustoiminta ja kansansivistyksen kohottaminen olivat silloin tarkastuksen kohteina. Muusakin tarkastuksessa maaherrat lausuvat suuren tyytyväisyytensä kunnan asioiden hoitoon.

Räsälän kunta kiinnitti myöskin huomiota vapaaseen kansansivistystyöhön, tukien sitä monin eri tavoin, samoin isänmaallista aatetta ja urheilutoimintaa. Kunta vuokrasi mm kansanopistolle vuonna 1919 omistamansa Putorian kartanon 200 mk:n vuosivuok- rasta rakennuksineen maineen pävineen, samoin Räsälän voimistelu- ja urheiluseura Pamaukselle maa-alueen urheilukenttää varten sekä myöhemmin osoitti myöskin varoja sen kunnostamiseksi. Monella muulla tavalla kunta osallistui kuntalaistensa harrastuksiin.

Lisäksi kunta oli jäsenenä mm seuraavissa maakunnallisissa ja paikkakunnallisissa laitoksissa ja järjestöissä: Maalaiskuntien Liitto, Kirvun Puhelin Oy, Kannaksen Liitto, Rauhan piiriinliisairaala, Rauhan ja Tiuruniemen keuhkotautiparantola, Etelä-Karjalan

kuntainsähköyhtymän liitto, kuntain yhteinen työlaitos Hiitolassa, Räsälän metsänhoitoyhdistys, Kieltolakiliiton taistelijain tukijärjestö, Kuntain keskeinen tuberkuloosiparantola, Räsälän tuberkuloosiyhdistys, Räsälän Osuuskauppa, Räsälän maatalouskerho-yhdistys sekä Kieltolakiliiton Viipurin aluejärjestö.

Muusta kunnallisesta toiminnasta ei liene tässä yhteydessä mahdollisuutta enempää kirjoittaa, sehän oli normaalia kunnallista toimintaa. Kiintoisampaa on ollut tarkastella kunnan alkuvaiheita. Sen voimme kuitenkin todeta, että Räsälän pitäjällä oli jo kolmekymmentäluvulla nopeasti kehittyvä ja vauras maatalouspitäjä, jossa kuntalaiset tunsivat asemansa turvaksi ja viihtyisäksi. Kehitys oli voimakkaassa nousussa eri sektoreilla, joka kehitys käynnistettiin heti talvisodan jälkeen takaisin palattua. Mutta sinne Räsälä oli lopultakin jätettävä eikä meillä ole muuta kuin muistot ja historia jäljellä. Sitä historiaa tämmökin kirjoitus on osaltaan tahtonut valaista.

Tässä traktorissa on paljon enemmän kuin siinä, jolla nyt ajat.

(Päitsi jos se on netikan tämän vuoden malli)

INTERNATIONAL

Hintaan sisältyvät vakiovarusteina mm:

- erillinen v.o.a. -kytkin
- hydrostaattinen ohjaus
- hydrauliset levyjarrut

Tutustu täydelliseen sarjaan:

276 — 40 hv	724 — 82 hv
454 — 55 hv	824 — 82 hv
574 — 72 hv	826 — 135 hv
634 — 78 hv	

Kokeile ennen kuin ostat — vertaile ennen kuin päätät.

LÄNNEN OK

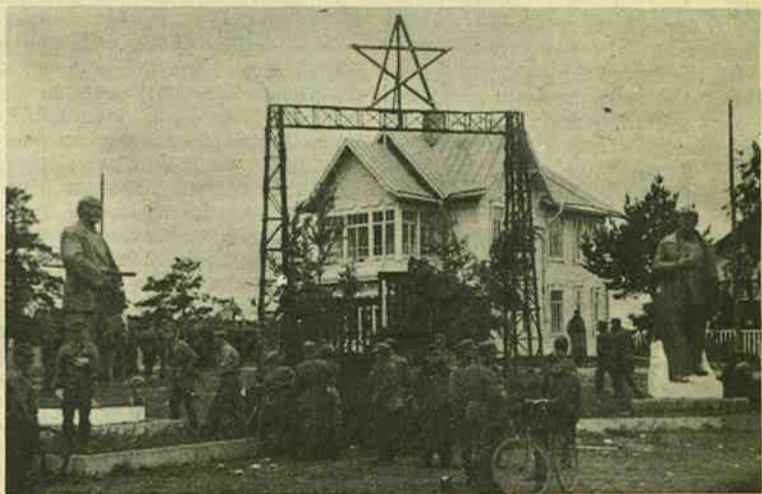
Eura - Kiukainen - Säkylä

Räsälän kunnalliskoti.

Kunnanlääkäriin asunto.

Räsälän kirkonkylä takaisinvaltauksen jälkeen.

OPETTAJANI JORMA VUORION MUISTOLLE

Kaikille räisäläläisille on varmaankin jäänyt opettaja Jorma Vuorion nimi pysyvästi mieleen. Hänhän joutui antamaan uhrin isänmaansa puolesta mitä järkyttävimmässä olosuhteissa. Muistamme kuinka hän talvisodan jälkeen palveli rajakommissiossa ja kuinka hänet eräänä yönä kaapat- tiin Venäjälle, sortuen siellä karsimysten keskellä. Sikäli kun olemme saaneet tietoja hänen viime vaiheistaan, hän kaikkien karsimysten ja koettelemusten keskellä asetti toivonsa Jumalaan ja neuvoi toisiakin vankitovereitaan näin tekemään.

Jorma Vuorio toimi opettajana Kivipellon kansakoulussa, jota koulua minäkin sain käydä hänen johdolla. Hän oli erittäin pätevä opettaja. Muistan kun hän opetuksen aikana usein kysyi, ymmärsittekö te kaikki. Ja elleivät kaikki ymmärtäneet, hän neuvoi uu-

destaan ja henkilökohtaisesti. Samoin hän oli innokas urheilun ystävä ja oli aina mukana pelaamassa ja neuvomassa jalka- sekä pesäpallossa. Ja hiihto- ym kilpailuja järjestettiin koulussamme hyvin paljon. En tiedä, mistä johtui, että pääsin hänen suosionsa ja luotto-oppilaakseen. Ehkä se johtui siitä, että pärjäsin koulussa hyvin eikä hänen tarvinnut minua koskaan rangaista mistään. Niinpä jouduin varsin usein toimittamaan hänen asioitaan kirkolla ja milloin missäkin. Suojeluskunnan esikunnassa kävin hyvin usein, olihan Vuorio esikunnan upseeri. Sain aina häneltä polkupyörän, kun lähdin asioille. Eikä hän koskaan unohtanut kiittää, kun olin asiat toimittanut.

Opettaja Vuorio innosti myöskin minua musiikin opiskeluun ja opetti minua henkilökohtaisesti iltaisin. Niinpä sitten esiinnyinkin koulun juhlissa sekä muissakin tilaisuuksissa joko viulun tai hanurin kanssa. Ja jo kouluaikoina kävin sekakuorossa. Muistan kerrankin kun olimme kuoroharjoituksissa,

"Ajanhammas puree"

Tuskinpa on montakaan Jääkäri-liiton Parolea ilmestynyt ilman tuota surullista viestiä, että "tuonen viikatemies" on taas temmannut keskuudestamme yhden ja toisen jääkäritoverin. Noiden vuoden kuluessa poiskutsuttujen luettelo muodostaa usein murheellisen pitkän sarakkeen. Surren muistellemme heitä ja heidän inhimillisesti katsoen aikaista poismenoaan.

Mutta ajan hammas puree myös entisiä jääkäriväriveitä, apulaisiamme, henkiystäviamme, jotka raskaan painostuksen alaisina suorittivat uhrautuvaa työtään täällä kotimaassa. Heidänkin rivinsä harvenevat nopeasti.

Kun viime keväällä tapasin jääkäriväriväri Vilppu Paavilaisen Räisälästä, niin yhteisistä elämäksistä juttellessamme hän - luulen minun tuntevan asian - aivan kuin sivumennen mainitsi, että "Matti Henttinenkin se sitten on kuollut". - Tieto tuli minulle yllättäen, ja lausuin ihmettelyni "sellaisen tervaskannon" äkillisen kuoleman johdosta.

"Tervaskantopa niinkin, mutta tauti kaataa sellaisetkin kannot, - kun kohdalle sattuu", lausui vakavana Paavilainen.

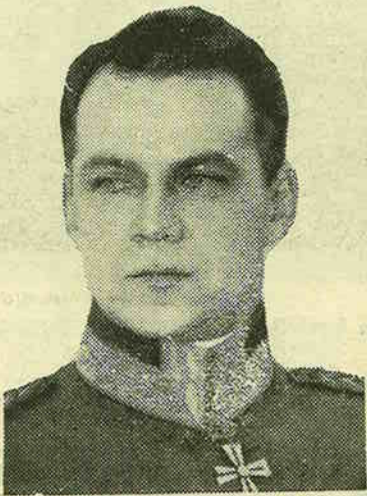
Minun ajatukseni eivät silloin kiinnittyneet siihen, mitä hän sanoi. Mietin itsekseni: "Taas on laskettu maan poveen yksi "meikäläinen", "tuntematon sotilas", joka päivätyönsä päätyttyä lähtee mananmajoilta!"

"Enpä ole nähnyt pienintäkään mainintaa lehdissä tuon uhkean miehen poismenosta", lausuin ääneen ajatukseni jatkoksi.

"Vai mainintaa", kivahti Paavilainen. "Eihän tuosta näkynyt hiiskaustakaan edes historialliseksi teokseksi tarkoitettussa kirjassakaan, vaikka jätin tarkoitusta varten aineistoa oikein valokuvan kanssa. Ja itsehän tiedät yhtä hyvin kuin minä, miten paljon hänellä oli ansioita sellaiseen mainintaan. - Mutta haudallaan kat-

soin minä aivan kuin siveelliseksi velvollisuudekseni edes muutamalla sanalla mainita miehen epäitsekäistä teoista."

Matti Henttisen elämä oli ankaraa taistelua, mutta hän oli sitkeä ja murtumaton, kuin kataja kivikoisessa maankamarassa. Kansalaisena ja aktivistina häneen voitiin aina luottaa. Ja kun sitten kansamme vapaus vaati jokaiselta kansalaiselta uhrauksia, hän oli kaikkein suurimpaankin uhraukseen valmis. Jääkäri liikkeen aikana hän antoi apuaan monella tavoin, milloin matkustaen itse komennuksilla Helsingissä tai Viipurissa, jopa Nurmeksessakin asti, milloin luovuttaen passinsa toisten käytettäväksi. Kapinan puhjettua hän rohkeasti lähti Viipuriin suorittamaan tärkeitä tehtäviä siellä. Paluumatkalla hän toi tullessaan eversti Värnhelmin Antreaan. - Hän kuoli 64 v. ikänsä kotonaan Räisälässä. Toitensa tunnustukseksi hän sai Vapaussodan muistomitalin ja Jääkäri liiton aktivistimitalin sekä Suomen entisten sotilaiden muistomitalin.

Aarne Sihvo.

Matti Henttinen.

Matti Henttisen vanhin poika Jus-

soin minä aivan kuin siveelliseksi velvollisuudekseni edes muutamalla sanalla mainita miehen epäitsekäistä teoista."

Matti Henttinen oli puhdashenkkinen jääkäri-aatteen mies ja isänmaan ystävä, jonka toiminta ansaitsee tunnustusta ja kiitosta.

si oli Jääkäripataljoonassa, keskimäinen jäi vapaussota-invalidiksi ja nuorin menetti äskettäin henkensä katalan vakoojan kuultu rajalla. Miehen suhtautumista jääkäri liikkeeseen ja meihin jääkäreihin tahdon valaista muutamalla omakohtaisella muistelmalla.

Kun maaliskuussa 1917 olin päässyt Sphalernajasta ja onnellisesti saapunut kotini Karjalan kannaksella, niin jo muutaman päivän kuluessa sain puhelimitse Viipurista kehoituksen lähteä kalppimaan ja vältellä sellaisia "paikkakuntia, missä on venäläistä sotaväkeä!" Silloin suuntasin matkani pohjoista kohti, ensin Antreaan (nyk. Vuoksenrannan) Oravankytöön jääkäritoverimme Toivo Kuisman kotiin ja sieltä sitten Vuoksen toisella puolella sijaitsevaan Henttisen taloon. Olihan Lockstedtissä saanut Jussi Henttiseltä sekä passin että oivallisen pieksut lähtiessäni aikaisemmalle komennusmatkalleni Suomeen. Nyt päätin käydä viemässä Jussin terveiset kotiinsa, - niin vanhentuneita kuin ne olivatkin.

Siellä minä sitten saatoin omakohtaisesti todeta sen, minkä oikeastaan jo kauan olin tiennyt, nim. Matti Henttisen ja hänen huonekuntansa isänmaallisen mielenlaadun ja pekkäämättömän, uhrimielisen alttiuden yhteisen asiamme eteen ja hyväksi. Minuahan oli Viipurista käsin kehoitettu välttämään venäläisten varuskuntapaikkoja, joten matkustaminen junissakin oli silloin vaaranalaista.

Tarvitsin siis hevoskyytiä, lähinnä ns pitkänmatkan kyytiä. Mutta minulla ei ollut niin paljon rahaa, että olisin voinut ostaa hevosen. Kun Henttisessä tätä kysymystä selvitelimme, niin Henttinen ja hänen innostamana pari muuta läsnäollutta osallistuivat hevosen hinnan suorittamiseen, vaikk' eivät olleetkaan mitään rikkaista, vaan pienviljelijöitä, pikemminkin "puutteen Matteja" kaikki tyyni.

Vilppu Paavilainen, jonka pako-paikka oli Hyrynsalmen kyytiä, oli Venäjän vallankumouksen jälkeen uskaltanut kotiseudulleen Räisälään. Mutta hänenkin oli vielä lähdeävä "pohjoiseen". Yhdessä me päätimme sitten lähteä ajelmaan Hallaa kohti. Päästyämme noin kuusi tai seitsemän kilometriä kirkolta tavoitimme jalankulkijan, joka kohdalle päästyämme "teki hyvän päivän", niinkuin maal-la on tapana.

"Kuka oli tuo mies?"
"Se oli nyt se surullisen kuuluisa "Adressi-A", josta tällä pitäjällä ei ole iloa ollut", vastasi Paavilainen.

Jäin miettimään sitä huomattavaa eroa, mikä näiden kahden saman pitäjän miehen välillä oli: toinen varakkaana miehenä hake-massa "adresseineen" Seynin ja venäläisen virkavallan suosiota, toinen vähävaraisena uhraamassa viimeisenäkin linnasta päässeeseen jääkärin pakomatkan helpottamiseksi.

Matti Henttinen oli puhdashenkkinen jääkäri-aatteen mies ja isänmaan ystävä, jonka toiminta ansaitsee tunnustusta ja kiitosta.

- Aarne Sihvo.

UNNUNKOSKEN NUORISOSEURAN 60-vuotisjuhlaruno

(Kirjoitti ja 60-vuotisjuhlassa esitti Vilho Ollaranta 14. 8. -55)

1. Muistot:

Nyt vietämme juhlaa muistojen — muistoille vuosien menneitten muistoille kultaisen nuoruuden, muistoille synnyinseutujen . Unnunkoski, Kukkurimäki, pyhäpukuinen juhlaväki, »Talo» uljas, puettu köynnöksin juhla-asuun, lipuin, liehuvin. — Taas sielumme silmin, muistoissa vain, me istumme joukossa juhlijain ja kuulemme kuinka jo laulaa kuoro, soittavat torvet tai puheen on vuoro. Kuva toisensa jälkeen näin silmiin piirtyy juhlasta juhlaan muistomme siirtyy. — Muistoja, muistoja, muistoja vaan, ne seuraavat jokaista matkallaan, ne antavat uskoa voimia luovat, kaihoon ja ikävään lohtua tuovat. Ei ole rajaa, vapaa on muistojen tie, joka lapsuuden maille, nuoruusvuosiin vie.

2. Unet:

Nyt vietämme juhlaa unien — unten tie on avoin ja ajaton, unten maa on vapaa ja rajaton, unten rikkaus rikkautemme on. Vuoksen rantamat, vihreät saaret, harmaa silta, ja sillan kaaret, tutut pellot, polut ja mäet, satakielen helkyntä, kukkuvat käet — ne unessa taas tosia ovat ja hetkeksi häipyvät kohtalot kovat. Ei ole rajaa ei valloittajaa, vapaana meillä on unten maa.

3. Varjot:

Nyt vietämme juhlaa varjojen — moni tuttava joukosta tuttujen, moni kumppani nuoruusvuosien jo on kutsuttu maahan varjojen. He astuvat ylitse viimeisen rajan, heiltä kirvonneet ovat kahleet ajan. Avoimna sininen auertie Karjalan taivaalla heillä lie, avoimna kotikunnaat ja puistot, joista on meille vain unet ja muistot. Ei ole rajoja, esteitä ajan, tuolla puolen viimeisen rajan. Nyt vietämme juhlaa muistojen, rikkaista muistoista kiittäen. Nyt vietämme juhlaa unien, unien lohtua siunaten. Nyt vietämme juhlaa varjojen, heitä muistaen hetken — vaieten.

**KIITÄMME KAIKKIA KARJALAISIA
ASIAKKAITAMME MEILLE OSOITETUSTA
LUOTTAMUKSESTA**

HARJAVALLAN OSUUSPANKKI

No ei sitä hyvä mies herniesteä pois aja vaik näkis jot viime palko o hampais, sanottiin Räisälässä pienestä ja helkosta miehestä.

Laiska paiseetta pottuo, äkämeä ähmitteä. (Räisälä)

Ehä raha sukkuu uo, antoa sen männä. (Räisälä)

naa..." - P. Matikka.

LAPSUUS- JA NUORUUSMUISTOJA KOTIKYLÄSTÄNI SÄÄKYMÄSTÄ

Kotikyläni Sääkymä oli pitäjämme kauneimpia kyliä. Vuoksi mutkitteli kyläni ohi lahtineen, salmineen, niemineen ja saarineen. Vehmaat riippakoivat reunustivat rantoja, muodostaen suorastaan katoksia, joiden alla oli mukava istua veneessä ja narrata ahvenia ja mitä kaloja Ahti milloinkin antoi. Sääkymänlahti, Ruhalahti, Virransaari, Sakkalinsalmet, siinä paikkoja, joissa jo nuorena poikana toisten kanssa vietimme pyhäpäiviä ja arki-iltojakin, onkien, uistellen tai uiden, tai sitten muuten vain lekotellen. Vanhat koulu-kaverit, Kuokkasen Kauko, Suutarin Pentti, Antosen Onni, Marilaisen Pentti, Suutarin Erkki ja Unto, siinä nimiä, jotka tuovat pienoisien kaihon rintaan. Kuinka monta koulumatkaa tehtiinkään yhdessä, entäs sitten kalareissut ja jokapyyhäiset olympialaiset kesällä. Meillä oli kouluaihana tapana järjestää joka pyhä jonkun pojan kotona olympialaiset, joissa lajeina olivat kuula, keihäs, pituushyppy, korkeushyppy ja jokin sopiva juoksumatka. Jokainen meistä edusti jotakin eri maata. Kinna tahtoi tulla siitä, kun jokainen tahtoi edustaa Suomea. Marilaisen Pentin nuorempi veli Hannukin oli joskus mukana. Lieneekö ollut sitten näiden olympialaisten ansiota, kun Hannusta kehittyi myöhemmin huippu-urheilija aidoissa, voittaan monet maottelut sekä Suomen mestaruudet. Vaikka heitä silloin kutsuttiin paikan nimen mukaan Mariloiksi, oli heidän oikea sukunimensä Suutari. Myöhemmin nimi muuttui Ehoonimeksi ja nyt varmaan jo kaikki tietävätkin, kuka oli huippu-urheilija Hannu Eho-niemi. Terveiset sinulle Hannu, jos satut tämän jutun lukemaan. Vieläköhän koskaan juoksemme siellä teidän kauniilla kotipihalla Sakkalissa. En tiedä, mistä johtuu, kun nämä entiset kaverit ovat muuttaneet kauas kaukomaille, Kuokkasen Kauko ja Suutarin Pentti ovat Amerikoissa ja Suutarin Unto on tietääkseni Australiassa saakka. No niin, terveiseni sinnekin.

Tällaisissa merkeissä se lapsuus ja varhaisuus kuluu. Tietysti paimenessa käynti ja kauppareissut olivat silloin meikäläisen hommia. Käytiin kaupassa Korpelan myymälässä sekä Keski-Karjalan Osuusliikkeessä, joka oli Herralais-Matin talossa. Joskus nuo kauppareissut tahtoivat venyä vähän pitkiksi, kun tapasi toisia poikia matkalla ja asiat menivätkin leikkimiseksi ja uimarantakun oli siinä aivan matkan varrella, niin tietysti piti poiketa myöskin uimaan. Sitten kotiin tultua sai ne välttämättömät nuhteet ja pahan mielen.

Syyskesällä olivat aina merkkitapauksia erilaiset talkoot. Ruis- ja kauratalkoot olivat tavallisimpia. Kauppisilla, Javanaisen Pekolla, Topin-Kaisalla ym muistan minäkin käyneeni, ainakin soittamassa talkootanssissa. Jo kansakouluaihana kävin näissä soittohommissa Marttommon Viljon kanssa, ja kun opettaja Tyyne Rätty sai sen tietää, seurasi siitä aina arestia. Että ohdakkeinen on taiteilijan taival alusta pitäen. Muuten nämä talkoohommat olivat tosi koitoksia, siinä koetettiin kenen sirppi on terävä ja kuka pysyy rinnalla niiton aikana. Kaljaa oli pelolla, jos jotakuta janotti, välillä käytiin kahvilla, ellei sitä pelolle tuotu, ja kun työt lopetettiin, oli päälle maukas ja tukeva ateria. Sen jälkeen alkoivat talkootanssit, jotka saattoivat kestää yli puolen yönkin. Tanssinpyörteissä notkistuivat pelolla kangistuneet paikatkin. Oltiin iloisia ja tyytyväisiä ja nautittiin vallitsevasta yhteishengestä.

No olihan meidän kylässä urheilutoimintaa. Suurimman kannatuksen kylässämme sai pesäpallo. Meillä olikin kokeilla hyvä joukkue. Siinä pelasivat mm Rantalaisen veljekset Viljo ja Tauno, sitten Javanaisen Tapani, Javanaisen Mikko ja Simo, enkä enää kaikkia nimiä muistakaan. Kauppihen ahole tasoitettiin pelkentä, missä harjoitettiin. Rantalaisen Viljo eli Kopra Viljo oli sellainen hakalyöjä, jonka laakista pallo lensi usein kentän yli pusikkoon ja jota sai sitten hakea minuuttikaupalla. Mutta eihän tuo ollut ihmeekään, lensihän keihäskin Viljon paiskaamalla lähes 70 metriä, samoin hän oli seudun parhaita kuulantöntäjiä. Muistan vieläkin elävästi, naapureina kun asuttiin, kuinka Viljo ja Tauno pyyhäsin paimenessa ollessaan heittelivät keihästä siellä pelolla. Minä nuorena poika seurasin kunnioituksen tuntein heidän hommeleitaan.

Kun sitten sain koulun käytyä, pääsin harjoittelijaksi Räisälän Osuuskaupan Korpelan myymälään. Silloin oli myymälänhoitajana Eino Einola, oikein hauska kaveri. Kävimme hänen kanssaan usein iltaisin kalassakin. Muistan ainakin yhden tapauksen, kun hän katiskaa nostaessaan putosi järveen. No, siitä selvitettiin pelkällä säikähdyksellä. Tunsin itseni ylpeäksi, kun oman kylän isännät ja emännät tulivat kauppaan ja sain myydä heille. Ja ennen kaikkea silloin, kun koulukavereita tuli ostoksille. Mutta sitten syksyllä 1939 Einolakin joutui lähtemään reserviin toisten mukana ja me jäämme Hilda-rouvan kanssa kahden vastaamaan myymälästä. So-

PITAJAJUHLASSA 1951 Kauttuan koululla oli räisäläläisiä juhlatilat eteistä myöten tupaten täynnä.

tilaita oli majoitettu aivan lähelle ja meillä oli kaupassa aina vilskettä. Mutta kun sitten evakuointimääräys tuli, oli meidänkin lähdettävä ja jätettävä kauppa oman onnensa nojaan. Tämä myymälä paloi sodan melskeissä.

Vielä nuoruusmuistoihini liittyvät elävästi kesäjuhlat Virransaarella. Se oli todella kaunis paikka. Siellä oli juoksurata sekä muut paikat kunnostettu eri urheilulajeja varten. Juhlien ohjelmaan kuului erilaisia urheilukilpailuja, uintikilpailuja myöten. Oli myöskin puhvetti, mistä sai virvokkeita ja munavoilla voideitua piirakoita ym. Juhlien jälkeen oli aina tanssia ja illalla olivat vielä varsinaiset tanssit siellä olevalla tanssilavalla. Karosen Armas ja Javanaisen Viljo olivat vakituiset soittajat. Minä kun olin innostunut kovin hanurisoitosta ja itsekin jo vähän soitin, istuin aina Karosen vieressä uskollisesti ja kuuntelin ja ihailin hänen soittoaan. Siinä samalla yritin varastaa vähän oppia. Ja häneltähän minä ne soiton alkeet sitten opin, kävinpä Arman kotonakin vähän oppia ottamassa.

Sellaista oli elämä silloin siellä kotikylällä. Se ikäluokka, joka elinoina aikoina juuri varhaisuuruuttaan ja jonka ihanuuden sodat sitten katkaisivat, muistanevat kotiseutuaan suurimmalla lämmöllä ja rakkaudella. Olihan valtava muutos siirryttäessä rauhallisesta ja täynnä intoa ja suunnitelmia olevasta elämästä sodan melskeisiin. Olen myöskin varma, että juuri meidän ikäluokkien kohdalla sota muodostui kohtalokkaaksi, sillä parhaat vuodet kuluivat evakossa ja sitten varsinaisissa sotahommissa, ja ne suunnitelmat, joita oli elämää varten tehty, romahtivat pahasti. Olimmehan sodan loputtua jo aikuisia miehiä eikä niissä oloissa ollut paljon mahdolli-

KARJALAISTEN JA KOKEMÄKELÄISTEN

YHTEINEN RAHALAITOS

Kokemäen Osuuspankki on monen Räisälässä ja Kokemäellä toimineen osuuskassan yhteenliittymä. Tähän on liitetty mm. Räisälän kirkonkylän Osuus-kassa, johon jo aikaisemmin oli liitetty Maanviljelys-osuus-kassa, Kivipellon Osuus-kassa sekä Kuivaniemen ja Pöyryniemen Osuus-kassa.

Yhteisvoimin on pankistamme kehittynyt tehokkaan palveluun pystyvä kauppalan suurin pankki.

KOKEMÄEN OSUUSPANKKI

Räisäläläisiä valtiopäivämiehiä

Räisälässä on kasvanut myöskin yhteiskunnallisesti ja poliittisesti valveutuneita henkilöitä, mitä osoittaa se, että pitäjästämme on ollut edustajia myöskin valtiopäivillä. Ensimmäisenä räisäläläisenä valittiin valtiopäiville talollinen Martti Kiuru talonpoikaissäädyn edustajana, vuosina 1863-64. Näillä valtiopäivillä säädettiin mm asetus maalaiskuntien kunnallishallinnosta, jolla asetuksella laskettiin perusta kunnalliselle itsehallinnolle.

Fil.kand. Peter Theodor Schwindt valittiin Käkisalmen kaupungin edustajana vuoden 1890 valtiopäiville. Hän syntyi Räisälässä Putorian hovissa 13.10.1851. Hän edusti porvarissäätyä. Lisäksi hän toimi mm Viipurin läänin vt. kansakouluntarkastajana vuosina 1885-65, apulaiskielenkääntäjänä senaattissa, kirkolliskokouksen jäsenenä 1886 sekä ylioppilaskunnan erilaisissa tehtävissä. Tohtoriksi hän väitteli vuonna 1892.

Vanhasuomalaisen puolueen edustajana oli valtiopäivillä Räisälästä kauppaneuvos Juho Lallukka.

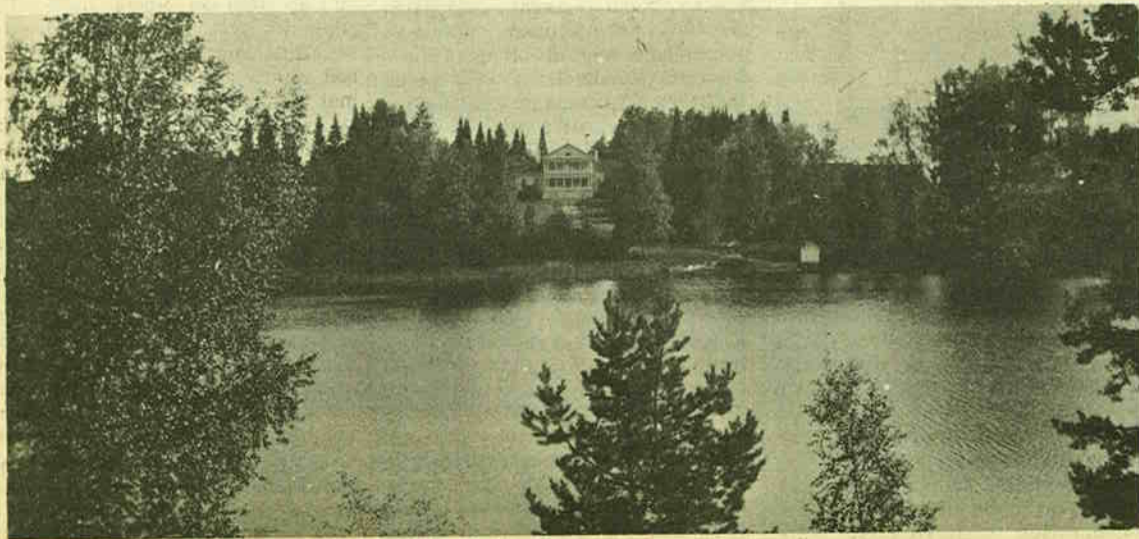
Sitten maanviljelijä Pekka Tontteri valittiin vuonna 1919 eduskunta-

Pekka Tontteri.

vaaleissa Edla Lyytisen varamiehenä. Lyytisen kuoltua joutui Tontteri ottamaan osaa eduskuntatyöhön sosiaalidemokraattisen puolueen edustajana vuosien 1919-21 valtiopäivillä. Näiden valtiopäivien tärkeimmistä asioista mainittakoon maamme uuden tasavaltaisen hallitusmuodon laatiminen, ensimmäisen tasavallan presidentin valitseminen ja Tarton rauhansopimuksen hyväksyminen. Erikoisesti Tontteri muisteli kapinaan osanotosta tuomittujen punaisten vankeiden armahduslakien käsittelyä ja ns tynkäeduskunnan hyväksymien maareformilakien eräiden pykäläen uusimista. Tontteri osallistui tunnollisesti eduskuntatyöhön, jon-

suuksia jatkaa itsensä kouluttamista, kun heiteltiin pitäjältä pitäjään ja kaikki tulevaisuus oli piimeän peitossa. Mutta tämä aika onkin jo luku erikseen. - Pentti M a t i k k a.

RAISÄLÄN KARTANON päärakennus järveltä päin nähtynä.

Laulu ja musiikki Räisälässä

Yleensä karjalaisia on totuttu pitämään erikoisen musiikkalisina, eikä tuo väite turha olekaan. Ja sama pitää paikkansa räisäläistenkin kohdalla. Mistä tuo musikaalisuus johdetaan, on taas vaikea sanoa. Ehkä Karjalan kaunis luonto linturikkauksineen on luonut pohjaa tuolle musiikille. Kauniin luonnon keskellä ihminen ikäänkuin herkistyy ja sydän alkaa laulaa huomaamatta. Tähän viittaa myöskin useiden laulujen sanointu, samoin laulujen sävelkulku, joissa erottaa laineiden liplatusta, koskien kuuhunaa, tuulen huminaa, satakielen laulua jne. Myöskin ne raskaat koettelemukset, joita Karjalan väki on saanut vuosisatojen saatossa läpi käydä, kuvastuvat niissä kertovissa lauluissa. Niinpä voimme sanoa, että Karjalan luonto yhdessä koettujen vainojen kanssa on luonut karjalaisen laulun ja soiton, joilla on haluttu tulkita jokapäiväistä elämää. Niinpä onkin luonnollista, että säilyttämme tämän laulun ja soiton arvokkaana kulttuuriperintönä. Se on erottamaton osa karjalaista kulttuuria ja koettua elämää.

Kanttori A. N. Leinonen.

Musiikin harrastus Räisälässä keskittyi etupäässä kuoro- ja orkesteritoimintaan. Milteipä joka kylässä toimi sekakuoro, jota kylän opettajat tai muut pätevät henkilöt johtivat. Nämä kuorot sitten esiintyivät erilaisissa tilaisuuksissa, rikastuttaen näin ohjelmia. Varsinaisesti kuorotoiminta alkoi kehittyä niihin aikoihin, kun Falin, Pacius, Sivori, Klemetti ym toimivat kuorolaulun elvyttäjäksi. Mm Klemetti vietti usein kesäänsä Räisälässä ja niin räisäläisillä laulajilla oli tilaisuus tutustua häneen ja saada häneltä opetusta ja innoitusta. Klemetti kertoo näistä ajoista mm seuraavaa: "Minä seisoin puuseppä Kopran vieressä virkaani toimittamassa. Muistan elävästi vielä ensi tenorin, joka oli kerrassaan hyvä ja itsenäinen, tarkkakorvainen

mies. Se oli postiljooni Nikki eli Post-Nikki. Söderström johti laulua ja valmistaa tuli. "Meidän loistonumeromme oli "Tuoll' Pajumäen pitäjässä". Mainittu Söderström oli kirkonkylän kansakoulun opettaja. Varsinaisista kuorotoiminnan uranuurtajista mainittakoon mm opettajat Kustaa Aadolf Blomqvist, Juho Natanael Vainio ja Oskar Kauppinen Tiurissa, A.J. Salo, Anton Pitkänen ja Juho Vilppula Unnunkoskella sekä Arthur ja Aksel Grönlund kirkonkylässä. Kuluva vuosisadan alkupuolella järjestettiin Räisälässä laulu- ja soittojuhlia, joihin pitäjän kuorot osallistuivat kilpailuissa. Mm 1.-2. kesäkuuta 1912 olivat mainittuunlaiset juhlat Tuulaskoskella, jossa olivat kilpailumassa Tiurin, Kiviniemen, Särkisalon, Oravankydön, Kirkonkylän, Kansanopiston, Hu-

malaisten, Makkolan ja Myllypellon kuorot. Voiton vei P. Jortikan johtama Tiurin kuoro.

Räisälän yhteisen E. Leinosen johtaman kuoron runkona olivat Tiurin, Särkisalon ja kirkonkylän kuorot sekä joitakin yksityisiä laulajia pitäjän eri puolilta. Jo vuosisadan vaihteessa oli pitäjän parhaista laulajista koottu kuoro laulamassa J.V. Vainion johdolla Helsingissä v. 1900. A. Leinosen johtamana kuoro oli mukana Sortavalan laulujuhilla 1926, saaden kolmannen B-palkinnon, Helsingissä 1931 päästen ensimmäiselle B-palkinnolle ja Mikkelissä 1935 saaden sielläkin palkinnon. Kaukainen Kannaksen pitäjä tuli näin tunnetuksi koko maan musiikki-maailmassa.

Myöskin orkesteritoiminta

alkoi jo viime vuosisadan puolella, sillä jo vuonna 1890 opettaja Söderström perusti kirkonkylään torvisoittokunnan. Alku oli hankalaa, mutta jo vuonna 1893 oli saatu hankituksi viisi torvea ja nuoret miehet harjoittelivat hiki hatussa. Juhannusaattona 1895 torvisoittokunta järjesti onnistuneet kesäjuhlat Tiurinkoskella. V. 1896 oli soittokunta soittamassa Kansanvalistusseuran laulu- ja soittojuhilla Sortavalassa Söderströmin johdolla. Myöhemmin soittokuntaa johti entinen pataljoonan soittaja A. Lindgren, sitten myläläri Arthur Ehder, hänen jälkeensä makkolalainen itseoppinut kyläpelimanni, räätäli Adam Paavilainen johti ja piti koossa orkesteria, joka esiintyi oman pitäjän ulkopuolellakin. Lopulta sitten tahitiuikko joutui kanttori Leinosen taivaviin käsiin.

Tiurissa oli oma torviseitsikkonsa, joka kanttori Leinosen alkuun auttamana puhalteli opettaja

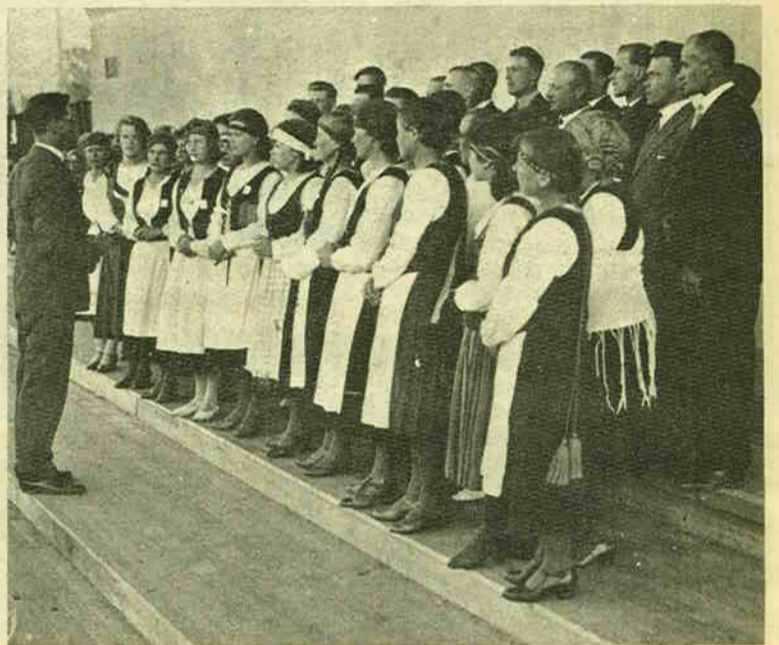
Tiurin torvisoittokunta 1910-luvulla, keskellä op. O. B. Kauppinen.

Kokemäki

VOIMAKKAASTI TEOLLISTUVA,
VIIHTYISÄ JA ALUEKESKEINEN
KAUPPALA.

KOKEMÄEN KAUPPALA

Räisälän sekakuoro Helsingin laulujuhilla 1931 kanttori Leinosen johtamana.

paili tasapäisesti Suuren hovin ori Toverin kanssa. Tämä tamma kuoli kuitenkin tapaturmaisesti eikä Javanainen enää hankkinutkaan uutta juoksijaa. - Kun on kyse hevostähtien ja varsinkin ravimiehistä, silloin olisi ensimmäiseksi aina mainittava Suuren hovin tallimestari Juho Simonen. Niin taitavaa hevosen hoitajaa, käsittelijää ja ajajaa on vain hyvin harvassa. Eikä sellaiseksi voi oppia eikä kasvaa, vaan sellaiseksi täytyy syntyä. Simonen oli syntynyt hevosen hoitajaksi ja ystäväksi. Hän joutui vuosikymmenien aikana osallistumaan hovin erilaisten hevosten kanssa ravikilpailuihin ja mikäli hevosesta oli lahjoja, kyllä Simonen ne sieltä pois etsi. Vähän nuoremman polven ravimiesten ensimmäisiä oli Juho Tiussa. Hän oli tarkkasilmäinen hevosen tuntija ja hoiti myöskin ajokkinsa niin, että ne olivat aina hienossa kunnossa julkisille paikoillekin vietäväksi. Tiussa osasi valita hevosen sen mukaan, että kyllä hän oli niillä aina ensimmäisten joukossa ravikilpailuissa. Tiussin naapurin Simo Kuisma omisti vuosia kasvattamansa ori Uljakkaan, jolla oli runsaasti isänsä Uljanpojan lahjoja juoksijana, mutta oli luonteeltaan isänsä vastakohta, joten sen juoksijanlahjat tuskin tulivat kokonaan näkyville.

Matti Väkiparta omisti orit Pojanaskeleen ja Uljaanvauhdin, jotka molemmat olivat Uljanpojan jälkeläisiä. Suurempia juoksijanlahjoja ei ensiksi mainittu orilla ollut, mutta siitoshevosena se oli erinomainen, jättäen hyvää tassaista jälkeä. Uljaanvauhti oli taas aikanaan Viipurin seudun parhaita juoksijoita, mutta kun vastaikähevosena joutui Väkiparralle, ei se Räisälässä ollessaan menestynyt juoksijanakaan. Matti Jortikka

omisti kasvattamansa juoksijasiitosorin Arhon, jonka saavuttama km-aikea oikeutti sen huippujuoksijoiden luokkaan. Arhoa ajoi hänen vävynsä Mikko Teperi.

Vieläkin on muutamia räisäläisiä raviurheilun harrastajia. Heistä mainittakoon ennen muita mv. Uno Kuisma Nakkilasta. Hän on kasvattanut jatkuvasti hevosiensa ja hankkinut oston kautta juoksijoita ja on siten koettanut viedä osaltaan hevostähtien eteenpäin. Samoin on mv. Leevi Rakkolainen Kokemäeltä harrastanut myöskin hevostähtien ja raviurheilua hyvällä menestyksellä. Hänen naapurinsa Yrjö Suutari on myös omalta osaltaan hoitanut räisäläisiä hevostähtien eteenpäin. - Kauppias Armas Kuisma Peipohjasta omisti muutamia vuosia sitten huomattavia juoksijoita, joilla kilpaili vaihtelevalla menestyksellä.

Räisäläinen hevostähtienhenki tulee jonkinlaisena voimannäytteenä esille silloin, kun Räisälän Hj.yhd. järjestää vuosittain totalisaattoriravikilpailut Kokemäellä. Silloin on mielenkiintoista seurata, miten Räisälän miehet ovat mieslukuisesti mukana, niin kuin jokainen tahtoisi sanoa, että nämä ovat nyt meidän omat ravimme, täällä on niin hauska olla mukana, ja jokainen, jota tarvitaan eri tehtävissä kilpailujen aikana, tekee sen mielellään, niin kuin oman työnään. Kun tälläkäläisissä uusissa oloissa Räisälän Hevosj.yhd. ei voi olla muuta toimintaa kuin vuosittain järjestetyt ravikilpailut, toiminnan jatkamisen tarkoituksenmukaisuudesta voidaan olla montakin mieltä, mutta se on miesten harrastusta, ja kun sitä innostuksella tehdään, se voi jatkua ja onhan se tavallaan vanhojen muistojen vaalimista.

Kauppinen ja kapellimestari T. Vainion johdolla, laajentuen lopulta 16-mieheksi joukkueeksi.

Tuulaskosken musikaalinen myläläri Ehder kokosi viulunsoittajia jousiorkesteriksi, toimien itse sen sieluna ja johtajana. Hänen jälkeensä Adam Paavilainen johti ja piti koossa tätäkin orkesteria.

Tämän jutun yhteydessä emme voi sivuttaa pitäjämme omaa kirkkoherraa J.T. Helasvuota, joka niin monet kerrat on selollaan tulkinut mestarisäveltäjien teoksia ja laulanut niin että "taivaaseen asti kuuluu", niinkuin eräs vanha naisihminen kerran innostuneesti huuhahti. Samoin on mainittava musiikinopettaja Ilmi Paavilainen, joka on antanut yksityistuntejakin

niin laulussa kuin pianonsoitossa-kin sekä itse laulullaan elävöittänyt monia juhlia eikä vähiten kansanopiston juhlia.

Kun on puhe musiikista, emme saa unohtaa myöskään

kylä- eli kansanpelimanneja

Niitäkin Räisälästä löytyi. Hehän olivat häiden ym juhlien tärkeimpiä henkilöitä. Samoin talkoot ilman talkootansseja pelimanneineen olisivat olleet kovin kuivat. Näistä pelimanneista mainittakoon Vaarin Mihala Sinkko Timoskalasta, Marttilan Tommo Marttilankolkalta ja Tiitan Pekko Härkölästä. Sitten kolmekymmenluvulla Marttommon Martti Sääkymästä ja hänen poikansa Viljo, joka soitteli viulua Karosen Armaan kanssa, joka oli taas tunnettu hanurin soittaja. Muita tunnettuja hanuristeja olivat mm Sipiläisen Arvo Hyttilahdesta, Karosen Olli Tiurista sekä Matikan Pentti Sääkymästä, joka näihin aikoihin paremminkin aloitteli vasta soittohommia ja välirauhan sekä jatkosodan aikana pääsi vasta pinnalle. Varsinaisia tanssiorkestereita ei pitäjässämme ollut tietääkseni kuin Tiurissa, jossa "Tiurin-Pojat"-niminen yhtye toimi. Siinä soittivat ainakin Karosen Olli hanuria ja Paavilaisen Veikko klarinetiä ja muistaakseni Paavilaisen Kalevi saksofonia. Yhtye kävi laajalla alueella soittamassa. Vielä sotien jälkeänsä kaikki edellämainitut soittajat esiintyivät. Kaikki muut ovat vielä elossa paitsi Sipiläisen Arvo, joka kuoli muutama vuosi sitten. Mm Pentti Matikalla oli oma yh-

Räsälän työväenyhdistyksen talo, jossa sijaitti m.m. Marttamaja.

Työväenyhdistysten toiminnasta

Maamme työväenliikkeen pyrintöihin kuului taloudellisten ja oikeudellisten etujen hankkimisen ohessa myöskin valistustoiminta. Niinpä esimerkiksi Räsälän Niemenkylällä juuri käsitys siitä, että oltiin henkisesti takapajulla, oli virikkeenä työväenyhdistyksen perustamiseen. Toiminnan johtopaikoilla olivat Matti Läheniemi sekä Matti ja Pekka Tontti. Yhdistyksen noin sataan nousevasta jäsenjoukosta vain harva oli selvillä sosialismin tarkoituksesta ja aatteista. Mm Unnunkosken työväenyhdistyksen lipussa oli tekstattu Matti Räsälän keksimät sanat: "Onneksi Suomen tähtää aikamme yhteistyö." Myöhemmin kommunistinen aines ei tuota tunnusta hyväksynyt.

Yhdistys toimeenpani juhliä Ämmäniemessä, jonka metsikköön oli talkoovoimin raivatu juhlapaikka. Ulkoilmanäytäntönä esitettiin mm

tye yli viisitoista vuotta. Siinä soitettiin nuoremman polven räisäläläisiä, kuten Timoskan Pentti viulua. Miettisen Eino rumpuja sekä jonkin aikaa Kaijan Olavi viulua.

Ennen sotia kun meni Räsälässä johonkin taloon, oli melkein ihme, ellei talossa ollut viulua tai mandoliinia, ja ainakin yksi tai hyvin usein useampikin niitä soitti. Tuo kuvanee varsin hyvin pitäjäläisemme musiikin harrastusta ja musikaalisuutta yleensäkin.

Nykyisillä asuinsijoilla

nuo hyvät harrastukset näyttävät suuresti vähentyneen, mikä on surulla todettava. Mutta kyllä pitäjäläisemme vieläkin silti musiikki-rienoissa ovat uusillakin asuipaikkakunnillaan mukana, kuten kuoroissa ja soitinyhtyeissäkin. mutta rintama on kaventunut. Ja totuuden nimessä on sanottava, että kyllä räisäläläiset toivat uutta verta ja taitoa tälläkin alalla uusille asuinsijoilleen. Mutta sitä romantiikkaa, joka siellä kotoisten maisemien keskellä kasvoi ja kukoisti, emme enää täällä tavoita. Toisin sanoen, lauluamme ja soittoomme on tullut pieni mollivoitoinen teema ja jokainen tietää, mistä se johtuu. - P e n a.

1906 ja 1907 Seitsemän veljestä sekä lisäksi Pönnelin kävelee paljain jaloin ja Arvan nosto. Talvisin kokoonnuttiin taloissa, esim. hyvin usein Läheniemessä. Ohjelmat yritettiin tehdä mahdollisimman monipuolisiksi, oli laulua, soittoa, puheita, kuvaelmia, runoja ja pilaelmia. Kirkkoherra Bergrothin mukaan oli seutu "musta kylä" ja syytä sanotaan lienee ollutkin, sillä siellä oli monta kapakkaa, jossa tukkilaiset ja muutkin viettivät huonoa elämää.

Mutta työväenyhdistys otti ohjelmansa myöskin raittiustyön ja paljon se saikin aikaan vähässä ajassa.

Kirkonkylän eli Räsälän työväenyhdistyksen erikoisharrastuksena on ollut näytelmien esittäminen. Alkuun esitettiin vaatimattomia ja sitten yhä vaativampia. Vuonna 1912, jolloin saatiin oma työväentalo Tienristiin, alkoi varsinainen ohjauksellinen näytelmätoiminta. Ensimmäisenä ohjaajana toimi räätäli Pekka Kettunen, hänen jälkeensä N. Kallas.

Vapauskota keskeytti välillä toiminnan, mutta jälleen 20-luvulla se pääsi vilkkaaseen alkuun. Tällöin toimivat ohjaajina P. Rakkolainen, Helena Tapanainen ja Julius Meriläinen. V. 1923 saatiin ohjaajaksi Ossi Elstelä, pätevä mies, jolloin näytelmäharrastus pääsi todenteolla alkuun. Pitkistä matkoista eri kyliltä käytiin kirkolla harjoituksissa. Tällöin otettiin nimiksi Räsälän Työväen Näyttämö. Taitava ohjaaja sai tason koomaan niin, että voitiin ottaa ohjelmistoon jo vaativiakin kokoillan näytelmiä. Näistä mainittakoon mm Tukkijoella, Jääkärin morsian, Lalli ja Pohjalaisia. Esiintyjinä vierailivat mm oman pitäjämme Irja Kopra (Liimatainen) ja Heikki Javanainen. Koko kirkonkylän kerma oli saapunut Pohjalaisia katsomaan, lääkäreitä ja nimismiestä myöten, mikä sinänsä oli siihen aikaan merkittävä tapaus.

Työväen näyttämö kävi esiintymässä muissakin pitäjissä, kuten Ensussa, Imatralla, Lauritsalassa, Viipurissa, Kelkkalassa ja Uuraassa, saaden kaikkialla hyvin myönteiset arvostelut.

Kun sitten Elstelä lähti, oli yrittävä omin voimin jälleen. Tältä ajalta on mainittava erikoises-

ti Matti Kopra, joka toimi ohjaajana vuodesta 1926. Uskollisimpiin harrastajiin lukeutuivat vielä sellaiset nimet kuin Kaarlo Tiira, Elsa Nikki, Helmi Kärkkäinen, Aulis Kuvaja, Eino Moitus ja Eino Takaho vaimoineen.

Opintokerhossa tutkittiin kirjallisuutta, kansantaloutta ja yhteiskuntaoppia. Työväen Sivistysliiton kursseilla valmistunut ohjaaja johdatti toimintaa. Kerho, joka perustettiin vuonna 1933, oli toiminnassa talvisotaan asti. Pakollisen keskeytyksen jälkeen alettiin uudelleen vuonna 1942, jolloin "suulista esitystaitoa" oppimaan kertyi 40-60 henkeä. Vuonna 1946 kerho aloitti jälleen toimintansa Kokenmäen Tuomaalassa.

Särkisalon työväenyhdistyksen toiminnassa oli huomattava asema kuukausittain vietetyillä perheiltamilla, joissa jokainen sai esittää ohjelmaa, ja jotka ohjelmasuoritukset arvosteltiin. Joskus oli lopussa leikkiä, muttei koskaan tanssia. Opintokerho, jossa opiskeltiin vuosittain eri aineita, toimi vilkkaasti. Opintokerhon tilaisuuksissa ei liioin tanssittu. Kuusi juhliassa lapset esittivät ohjelmaa ja leikkivät. Oli aina jouluaiheinen ohjelma, johon liittyi tilaisuuteen sopivia virsiä.

Vuonna 1928 yhdistys osti radion ja pyhä pyhästä kyläläiset kokoonuivat kuulemaan jumalanpalvelusta. Veisuuseen otettiin hartaana osaa. Sitten kun radio alkoi yleistyä, väheni tämäkin harrastus.

Raittiustyötä tehtiin voimaperäisesti. Oli erikoinen raittiuusjaosto, vieläpä luettelo ehdottomasti raittiista henkilöistä. Omassa talossa Korpelassa oli hyvä toimia. Yleisötilaisuuksia järjestettiin tämän tästä. Ohjelma oli monipuolista näytelmien ym. Kesäisin oli urheilukilpailuja Virransaaren erittäin kauniilla kentällä ja talvisin otettiin mittaa hiihtoladuilla.

Särkisalon työväenyhdistyksen johtohenkilönä mainittakoon Juho Haikonen, joka perheineen teki mittavan ja ansiokkaan päivätyön tällä saralla. Laajan Särkisalon kylän valistustoiminnalle antoi tämä yhdistys voimakkaan ja ansiokkaan panoksen.

Myllypellolla toimi ensin sosialidemokraattinen nuorisoseura, josta sen jälkeen urheiluseura Kiri, Sil-

LALLINMAAN OSUUSKAUPPA

PAIKKAKUNNAN SUURIN VÄHITTAISLIIKE

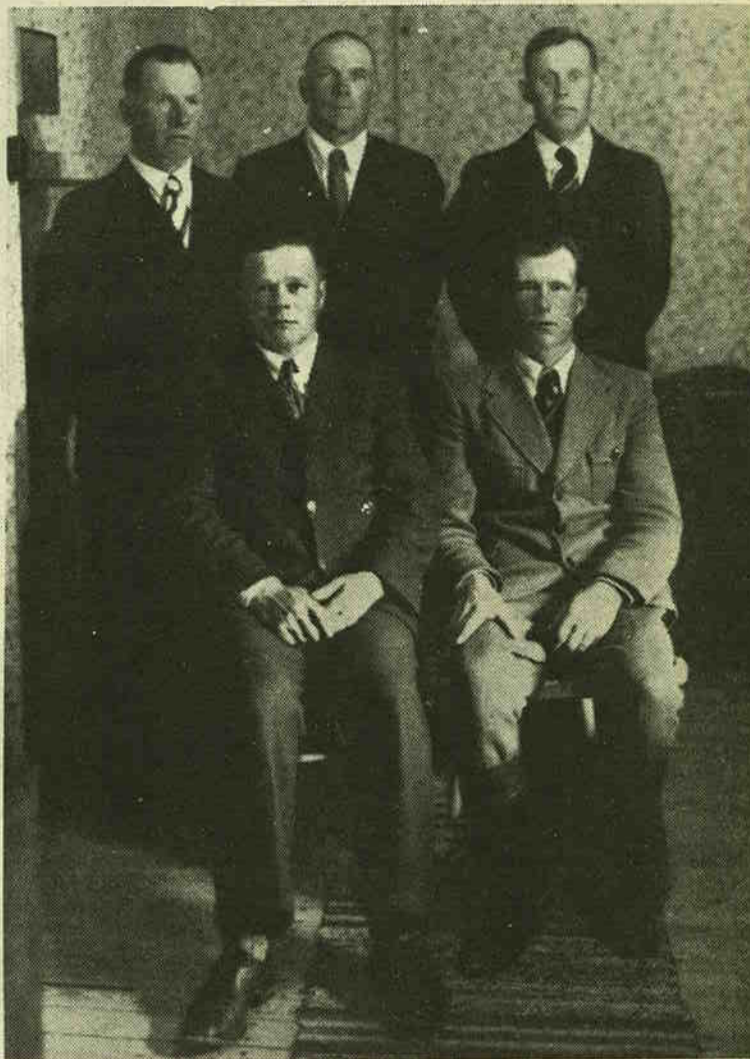
- Tavaratalo
- Myymälät
- Baarit
- Shell-huoltamo

Tervetuloa edullisille ostoksille SOK- Osuuskauppaan.

LALLINMAAN OSUUSKAUPPA

Köyliö

Särkisalon työväenyhdistyksen johtokunta, edessä J. ja M. Haikonen, seisomassa vasemmalta: E. Riikonen, A. Haikonen ja E. Torkkeli.

lolin tällöin oli talolla ohjelmallisia iltamia, mutta usein tanssillitoja. Vuonna 1930 perustettiin Myllypellon sosialidemokraattinen työväenyhdistys, joka Kirin talon lisäksi osti kylän keskeltä Pallakosen huvilan. Toiminta oli ulospäin niinä aikoina melko vilkasta, yleisötilaisuuksia oli usein. Lisäksi toimi opintokerho, jossa oli oppiaineena yhdistystoiminta.

Työväenyhdistykset pitäjässäm-

me antoivat oman panoksensa ja oman leimansa niin urheilu- kuin valistustoiminnassakin. Ei siihen aikaan ollut kenelläkään vapaa-ajan vietto-ongelmia, vaan harrastuksia riitti jokaiselle ja olipa vielä mistä valita. Niinpä voimme sanoa, että nuorisoseura on tervettä, sillä oli hyviä harrastuksia ja yhteishenki nuorison keskuudessa oli mallikelpoista. Se oli jälleen sitä "vanhaa hyvää aikaa". - P.M.

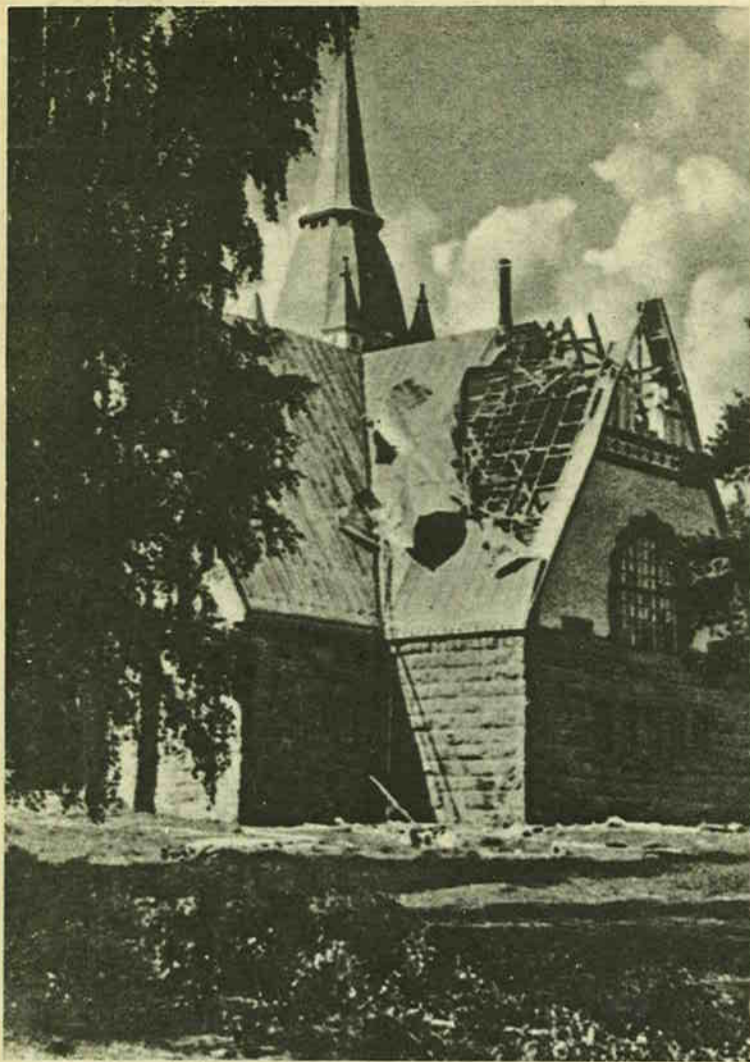

Tukinlastaus käynnissä Myllypellon asemalla v. 1929. Myllypellon muistelusten kirjoittaja V. Vaitoja kuvassa toinen oikealta.

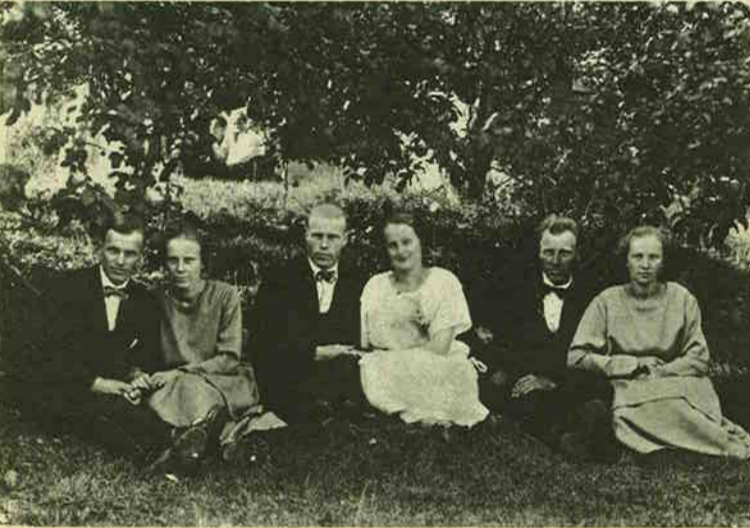
MUISTELOITA MYLLYPELLOLTA

Tämän kirjoituksen yhteydessä oleva kuva on otettu Myllypellon

asemalta lastausporukasta vuonna 1929. Silloin siellä lastattiin puutavaraa vaunuihin toimitettavaksi sahoille ja tulitikkutehtaille. Kun nyt näin jälkeen päin muistelee noitakin aikoja, täytyy todeta, että

Räsälän kirkko sai osuman kranaatista jatkosodassa.

Kolmoishäät

Räsälän Tiurissa v. 1925. Vasemmalta: Aino, o.s. Puukka ja Juho Henttinen, keskellä Hilja, o.s. Rouhiainen ja Matti Puukka, oikealla Alma, o.s. Paavilainen ja Jussi Puukka. Kuvan lähetti Anna Puukka, Lappi Tl.

Köyhän o hyvä yrittä: silt ei Kuorma ku koatuu ni nostetoo, entine mäne jos ei lisseäkä tule. hevojne ku kuoluo ni ostetoo. (Räsälä) (Räsälä)

arvaamaton on ihmisen elämä. Niin monta vuotta tuhansia tukkeja lastasimme vaunuihin silloin rauhan aikana. Mutta tuo rauhan työ ei saanut jatkaa, vaan se päättyi taisteluun ylivoiman edessä, sodan ja kuoleman meluksi, jossa niin monta miestä sai antaa henkensä Kannasta puolustaessaan. Siksi haluankin omistaa tämän kirjoitukseni kuvassa näkyville työtovereille, joista jouseimmat ovat saaneet siirtyä ajan rajan taa. Sinä H Suutari jäit sinne Räsälän hautausmaalle, jossa omaisesi eivät voi käydä, mutta siunattu olkoon lepopaikkasi. Sinä Vilho, joka olit mukana sodan melkskeissä, sieltä päästyäsi monien vaiheiden jälkeen rakensit Hildan kanssa oman kauniin kodin, jossa sitten monet työntäteiset vuodet viettitte. Kun sitten sairastuit ja sen seurauksena jouduit lähemmään Kaikkivaltiaan kutsumana uuteen kotiin, jäi jäljelle vain syvä kaipaus. Hautakumpusi on Rauman hautausmaalla, jonne aseveljesi

sinut kantoivat. Siellä voivat omaisesi sekä aseveljesi käydä kunniottamassa viimeistä leposijaa, jossa ei ole kärsimyksiä eikä kipuja, vaan iankaikkinen elämä. Sinä Heikki, joka läksit pois Kannakselta jo ennen sotia, mutta jouduit kuitenkin mukaan sotahommiin, rakensit kotisi Imatralle yhdessä Alinasi kanssa. Sinunkin terveytesi alkoi horjua, mutta silti sinä olit iloinen ja toivokas. Mutta ihminen ei voi itse määrätä elämänsä päiviä, vaan ne on jätettävä meidän Vapahtajamme huomaan, joka meitä kaikkia johtaa. Niin sinunkin elämäsi sitten päättyi ja taistelu taukosi. Hautakumpusi oli kaunis ja kukkien peittämä. Se jäi meille toisille muistutamaan elämän katoavaisuudesta. Siinä vaimosi ja lapsesi tekivät sinulle viimepalvelusta, ja jättivät jäähyväisensä. Siunattu olkoon leposijasi, joka on Hyvän Vartijan huostassa. - Vern. Vaitoja.

RÄISÄLÄN KOULUOLOT

Kansanopetus oli ennen kansakoululaitoksen perustamista papiston ja seurakuntien huolena. Rippikoulun ja kiertokoulun ohella pidettiin Räsälässä myöskin ns sunnuntaikoulua. Sunnuntaikoulun pidosta huolehti pitkät ajat varapastori Peter David Starck. Hän opetti koulussa myöskin neiläänistä virsilaulua ja kirkossa sitten näitä laulettiin. Mutta pian alettiin huomata kansakoulujen tarpeellisuus, ja ensimmäisen kerran kansakoulun perustamisesta keskusteltiin kuntakokouksessa syysk. 9. p:nä 1869. Ja eri vaiheiden jälkeen asiat kehittyivät niin, että ensimmäinen kansakoulu Räsälään perustettiin kirkonkylään vuonna 1872. Koulu toimi vuokrahuoneissa Toivolassa 12 vuotta, jonka jälkeen rakennettiin tilava ja ajanmukainen koulutalo aivan kirkon viereen. Sitten alettiin kouluja perustaa entistä tiuhampaan ja vuonna 1890 perustettiin kolme koulua, nimittäin Unnunkosken, Tiurin ja Särkisalon koulut. Kaikki nämä toimivat alkuun vuokrahuoneissa, mutta ennen pitkää saivat koulut oman koulutalonsa. Tämän jälkeen seurasi vuonna 1904 Siirlahden koulun perustaminen, sitten vuonna 1913 Makkolan koulu, v. 1915 Myllypellon koulu, v. 1919 Alhotojan koulu sekä Kivipellon ja Humalaisten koulut, sitten v. 1923 Hytinlahden koulu sekä Kynsjärven koulu, v. 1927 Timoskalan koulu ja viimein kansakoulujen kuopus Helisevän koulu vuonna 1938. Näin oli siis ennen talvisotaa Räsälässä toiminnassa neljätoista kansakoulua.

Kansakoulujen merkitys ei ollut yksin siinä, että saatiin varsinaista kouluopetusta, vaan koulut toimivat hyvin usein nuorten kokoon-tumispaikkoina eri harrastuksineen, esim. opintokerho ja kuoro-toiminta. Ja useimmat opettajat toimivat ohjaajina sekä kuorojen johtajina. Tietääkseni Räsälässä oli joka koulupiirissä edellä mainittua toimintaa ja innostus hyvin suuri. Niinpä sitten äitiäpäivä-ym juhliissa oman kylän kuoro lauloi sekä esitti muuta ohjelmaa näytelmistä alkaen. Tällaisella toiminnalla oli erittäin suuri merkitys nuorison kehitykselle ja se loi pohjaa yleiselle sivistykselle. Ansiot mitä suurimmassa määrin on annettava koulujen opettajille, jotka aikaansa ja vaivojaan säästämättä olivat toiminnassa mukana. Räsäläläiset muistavat sellaiset opettajanimet kuin Juho ja Naimi Vilppula, Sanni ja Paavo Ahola, Elna Väkkärä, Jorma Vuorio ym. Kaikki he toimivat vapaan kansansivistystyön hyväksi, antaen näin voimakkaan panoksensa pitäjän kehitykselle.

Jatkokoulutukseen ei Räsälässä ollut mahdollisuuksia, vaan sellaisten oli hakeuduttava joko Kätkisalmeen tai Viipuriin opiskelemaan. Pitäjässämme toimi kuitenkin kansanopisto, josta on lähemmin toisessa yhteydessä liitteessämme.

Voimme vain lopuksi todeta, että kansakoululaitos Räsälässä oli hyvällä tolalla ennen sotia. Koulumatkat eivät enää olleet kovin pitkiä eikä hankalia, samoin koulurakennukset olivat jo ajan tarpeita vastaavat sekä opettajakunta pätevää. - P. M a t i k k a.

Oha se sellajne puolipulkska poika, pimijsä katsoi takkoa päli. (Räsälä)

Ilmankos äly nii kallista on, ko sitä aina tarvitoo.

Niihä mie oisi niiko mie mutt en tiijje olenk mie mie enneku käy kotont kysymäs. (Räsälä)

Vanha puhhiest ja vanhaast moantiest ei pie erota. (Räsälä)

MUISTELMII HUMALAISIS VIETETYIST ÄITIIPÄIVIST

Siel koton enneko myö vietettii tätä rakasta äitiäpäivää, silloko mei onnemme taivaal viel' ei näkyny yhtää pilve häivää. Koko kylä myö sillo juhliittii sunnuntaita toukokuista, juhlapukimii jokkaine laitaitii et siekii, nato Sievä, nyt sitä muista?

Nää juhlat olliitki koko kylä yhteist ja oikei somat, ohjelmanki siel suorittiit mei lapseima ja nuoreima omat. Kahviiki siel kaikil tarjottii kahvi keral kakut ja pullat, kaik sin olliit tervetulleita itse isätki saivat mukkaa tulla.

Äitilöihe mielet siel sillo herkistettii ja lämmitettii, hei tärkei elämätehtävääse ainakii tuona päivän käsitettii. Kot'lehost poimitut sinvuokot sillo pöyvilää kauniist loistiit ne kaikie elämä harmauve hei juhla-aamustaase poistiit.

Tuon pyhääamun sie äit ympärilläis lapseis palvelevin ja iloisin näit, keventynnei mieli ja askelei sie sillo pihapolkujais käit. Siul olliitkii nii kovi tutut nuo: aitta, kaivo ja pihatie, ja sie luulit jot siu askeleis ei ikännää etemmäks pihaveräjää vie.

Siint ajat on jo vierineet ja elämä niin paljo muuttunt, mutt tuo silloisuus on kaik' nykynäytelmäistäis puuttunt. Niist silloisist vuosist mon itse on jo vastuus isä ja äit, ja sie koulutyttö ja poika jo tosielämää käsiks käit.

Mon äit on jo vaelluksessaa pääst lähel elämäse iltaa, ja häne lapsukaisiese kuttoot jo omi käsi elämäse siltää. A sie, rakas karjalaine äiti ko sie nyt näitä nykyisini polkujais kulet, ni kyl sie nää äitiäpäiväjuhlat varmast rakkaimpii muistoloihe sulet.

Anna Puukka.

Myllypellon asema.

KIITOS

Kalkille nille, jotka eri tavoin auttoivat minua tämän pitäjälitteen teossa, lausun parhaat kiitokseni. Erikoisesti haluan kiittää lääninrovasti J. Helasvuota, joka kaiken kiireen keskellä laati niin perusteellisen kuvauksen Räsälän seurakunnan vaiheista, samoin Räsälä-Säätiötä, joka luovutti arkistot käyttöni sekä muutoin toimi hyvässä yhteistyössä.

P. Matikka